

РАБОЧАЯ ПРОГРАММА
учебного предмета
«Чеченский язык»
для обучающихся 1-4 классов

КХЕТОРАН КЕХАТ

Лелаш долчу нормативан-бакъонан документашца доглуш, нохчийн мотт (оьрсийн мотт а санна) Нохчийн Республикин пачхьалкхан меттан статус йолуш бу (2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.). Иза нохчийн халкъан оьздангаллин коьрта хьал а ду, дешаран хьукматашкахь дешаран предмет санна хьобхуш а бу.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа (кхидIа Программа) кхолларан бух бу хIара нормативийн-бакъонийн документаш:

- Россин Федерацин конституци (26 статья);
- 2012 шеран 29-чу декабран №273-ФЗ йолу «Россин Федерацин дешаран хьокъехь» Федеральни закон (5, 8, 12, 14 ст.) (02.07.2021 ш. ред.);
- 1991 ш. 25 октябран № 1807-1 йолу «Россин Федерацин халкъийн меттанех» Федеральни закон (2, 6, 9, 10 ст.) (11.06.2021 ш. ред.);
- Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарт, Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021 ш. 31 майхь № 286 йолу омранца чIагIдина долу;
- Кхетош-кхиоран герггара программа (кьобалйна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол);
- Россин Федерацин къаьмнийн ненан мотт хьехаран концепци (Россин Федерацин серлонан Министерсвон коллегехь чIагIйна 2019.10.01);
- Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггара программа (кьобалйна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18.03.2022 ш. № 1/22 йолу протокол);
- 2003 шеран 23 мартан Нохчийн Республикин конституци (09.01.2022 ш. хийцамашца);
- 2007 шеран 25 апрелан N 16-РЗ йолу «Нохчийн Республикин меттанийн хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 ш. N 13-РЗ ред.);
- 2014 шеран 30 октябран N 37-РЗ йолу «Нохчийн Республикин дешаран хьокъехь» Нохчийн Республикин закон (06.03.2020 N 13-РЗ ред.);
- 2020 ш. 17 августан № 180 йолчу «Нохчийн Республикин дешар кхиор» Нохчийн Республикин пачхьалкхан программина хийцамаш йукъабалоран хьокъехь» Нохчийн Республикин Правительствон Постановлени (2022.03.17 бинчу хийцамашца);
- Нохчийн Республикин тIекхуьу чкъор син-оьздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара концепци (тIечIагIйна Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 14.02.2013 ш.);

- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьртачу бакъонийн гулар тIечIагIйарх №83 йолу Указ (тIечIагIдина Нохчийн Республикин Куьйгалхочо 2020 шеран апрелан 29-чу дийнахь)
- Нохчийн Республিকেхь нохчийн мотт а, литература а хьехаран концепци (чIагIйна 2022.05. 12 № 3 йолчу Гилманан Советан кхеташонехь);
- Нохчийн меттан нийсайаздаран коьрта бакъонаш /Джамалханов З.Д., Мациев А.Г., Овхадов М.Р., Халидов А.И., и.д. кх. – Соьлжа-гIала: АО «Издательско-полиграфический комплекс «Грозненский рабочий», 2022. – 64 а.

Программа кхочушйаран бухахь системехь-гIуллакхдаран некъ бу. «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iамор тIехъажийна ду гуманитарни циклан кхечу дешаран предметашца межпредметни уьйр кхочушйарна.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан йукъара характеристика

«Нохчийн мотт» дешаран предметан герггара белхан Программа йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран программаш кхочушйечу организацешна (хьукматашна) хIоттийна йу. Школан дешаран хIинцалерчу тенденцешна а, Iаморан жигарчу методикашна а тIехъажийна йолу «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан программа хIотторехь хьехархошна методикин гIо лацаран Iалашонца кечийна йу хIара Программа.

Белхан Программас хьехархочун аьтто бийр бу:

- 1)нохчийн мотт хьехаран процесехь йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартехь кепе далийна Iаморан личностни, метапредметан, предметан жамIашка кхачаран хIинцалера некъаш кхочушдан;
- 2) Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца (Россин Федерацин серлонан Министерсвос 2021.05.31 № 286 йолу омранца чIагIдина долу); Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран коьртачу дешаран герггарчу программца (кьобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (18 мартан 2022 ш. № 1/22 йолу протокол); Кхетош-кхиоран герггарчу программца (кьобалийна йукъарчу дешаран федеральни дешаран-методикин цхьаьнакхетараллин сацамца (02. 06. 2020 ш. № 2/20 йолу протокол); Нохчийн Республикин тIекхуьу чкьор син-оьздангаллин кхетош-кхиоран а, кхиаран а йукъара Концепцица (тIечIагIйна Нохчийн Республикин куьйгалхочо 14.02.2013 ш.) цхьаьнадогIу Iаморан кхочушдан лору жамIаш а, «Нохчийн мотт» дешаран предметан чулацам а Iаморан шерашца къасто а, хIоттамца дIанисбан а;
- 3)билггал йолчу классан башхаллаш тидаме а оьцуш, билгалдина дакъа/тема Iаморна дешаран хенан магийнчу герггарчу дIасайекъарх, ткъа иштта дакъойн/темийн Iаморан

коьчал карайерзорхьама йалийнчу дешаран г'уллакхдаран коьртачу кепех пайда а оьцуш, календарно-тематикин планировани кеч'ян.

Программин чулацам т'ехьажийна бу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандарто «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана лехамийн декъахь далийнчу йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран коьрта дешаран программа кхиамца карайерзоран жам'ашка кхачарна.

Программа т'ехьажийна йу «Ненан мотт а, ненан маттахь литературин йешар а» предметан областана йукьайог'учу нохчийн меттан курсана кхачо йарна а, г'о лацарна а. «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан гергарчу белхан Программин чулацам йуьхьанцарчу йукьарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнабог'уш бу.

Дешаран предметан чулацам внеурочни г'уллакхдарехула а кхочушбан тарло: экскурсеш, тематикин меропрятеш, кьийсамаш (конкурсаш), и.д.кх.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан белхан Программин чулацаман коьрта линиш

Дешаран предметан коьчал метта'илманан дакъошца йог'уш х'оттийна йу. Нохчийн меттан систематически курс Программехь х'окху чулацаман линишца йалийна йу: «Маттах лаяцна хаамаш», «Фонетика, орфоэпи, графика, орфографи»; «Лексика», «Морфемика», «Морфологи», «Синтаксис», «Орфографи а, пунктуац а», «Къамел кхиор».

Программехь къаьсташ йу кхо блок: «Къамелан г'уллакхдаран тайпанаш», «Систематически курс» (1-чу классехь хьалхарчу эха шарахь – «Йоза-дешар Iамор»), «Къамел кхиор».

«Къамелан г'уллакхдаран тайпанаш» ц'е йолу хьалхара блок йоьзна йу шайн вовшашца йолчу уьйраца цхьаьна къамелан г'уллакхдаран деа тайпанехула кхиарца, йуьхьанцарчу классийн дешархойн (т'екеренан Iалашонаш къасто хаа, къамелан т'екеренехь нийса дакъалаца) коммуникативни карадерзарш кхиорца; къамелан этикетан бакьонех пайдаэцаран практика алсамйаккхарца.

«Систематически курс» ц'е йолчу шолг'ачу блоко йукьалоцу меттан дакъойх пайдаэцарна т'ехь тергам барна кхачо йен чулацам, дешаран а, практикин а хьелашкахь меттан дакъойх пайдаэцаран бухера карадерзарш а, хаарш а кхиор; х'инцалерчу нохчийн литературни меттан норманех болу йуьхьанцара кхетамаш кхоллар. Х'ара блок т'ехьажийна йу (Iамийнчун гурашкахь) х'инцалерчу нохчийн литературни меттан норманаш практикехула карайерзорна; дахаран йерриге сферашкахь нохчийн маттах пайдаэцарехь жобпаллин а, кхетаме а йукьаметтиг кхиорна.

«Къамел кхиор» цѣ йолу кхоалгѣа блок. Чулацаман коьртачу декъах кху блокехъ тексташца бен болх бу: кхета хаар кхиор, йеллачу тексташна анализ йар, тайп-тайпанчу функционални-маѣниин тайпанийн, жанрийн, стилийн шен тексташ кхоллар.

«Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан Іалашо а, хьесапаш а

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан **Іалашо** – дешархойн коммуникативни хьуьнарш кхоллар (барта а, йозанан а, монологан а, диалоган а къамел кхиор), уьш къамелан гІуллакхдарна практикехъ йукъабалор; дешархошкахъ нохчийн маттах а, халкъан культурица цуьнан уьйрах а билггал долу хаарш кхоллар.

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран тегІанехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Іаморан **хьесапаш ду** дешархошкахъ кхоллар а, кхиор а:

- нохчийн меттан шатайпаналлех, къоман ламастех, шен халкъан культурех йуьхьанцара кхетам; этнически кхетам (самосознани) кхиор;
- нохчийн матте позитиван эмоцин-мехаллин йукъаметтиг, цуьнан цІеналла а, башхалла а ларйарехъ декъах хиларан синхаам; нохчийн матте бовзаран дог дар, шен къамел кхачама дало гІертар;
- тІекеренан Іалашонашца, хьелашца, хьесапашца богІу меттан гІирсаш харжарехула, нохчийн маттахъ жамІаш дарехула а, шена хетачунна бух балорехула долу хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- хьехархочун/однокласникийн барта аларш хазарехъ тІеэца хьуьнар кхоллар а, кхиор а;
- нийса йеша а, нийса йазйан а, урокан темехула диалогехъ а, коллективан беседехъ дакъалаца, чолхе доцу барта монологан аларш а, йозанан тексташ а хІитто хаар кхоллар а, кхиор а;
- нохчийн меттан системех а, хІоттамах а болу йуьхьанцара кхетамаш (фонетикех, графикех, лексикех, морфемикех, морфологех, синтаксисах);
- функционални говзалла а, хийцалучу дуьненаца кхиаме зІе латто а, кхин дІа долчу кхиаме дешарна кийча хилар а кхоллар а, кхиор а.

Дешаран планехъ «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предметан меттиг

Йуьхьанцарчу йукъарчу дешаран Федеральни пачхьалкхан дешаран стандартаца цхьаьнадогІуш, «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет «Ненан мотт а, ненан маттахъ литературин йешар а» предметан областана йукъа а йогІу, Іамо тІейожош а йу.

«Ненан (нохчийн) мотт» Iаморна леринчу сахътийн йукъара терахь – 405 с.
(xIора классехь кIирнах 3с.): 1-чу классехь – 99 с., 2-чу классехь – 102 с.,
3-чу классехь – 102 с., 4 классехь – 102 с.

Дешаран учрежденин бакъо йу дешаран предмет Iаморна деллачу сахътийн барам,
дешаран йукъаметтигийн декъашхоша кхуллучу планан декъан сахътийн чобтах ша
алсамбаккха.

«НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ЧУЛАЦАМ

1 класс

Йоза-дешар Iамор

Къамел кхиор

Гайтаме-васте моделин гIоьнца къамелах болу йуьхьанцара кхетам.
Къамел суьртиг а, схемийн а гIоьнца маьIнийн дакъошка (предложенешка) декъар.

Текстах болу йуьхьанцара кхетам. Хозуьйтуш ша йоьшуш а, ладугIуш а текстах
кхетар.

XIума а, цуьнан це йоккху дош а.
(Мила?), (xIун?) бохучу хаттаршна жобпаш лун дешнаш. XIуманийн дараш гойту
дешнаш. Дашах а, предложенех а йукъара кхетам.

Iаморан диалогехь дакъалацар. Билгалйаьхначу теманашна а, хьелашна а
йуьхьанцара диалог xIоттор.

Сюжетан суьртех а, шайн ловзарех а, занятех а, тергамех а дийцаран кепехь кегий
дийцарш xIиттор.

Къамелан гIиллакхаш. Нохчийн меттан гIиллакхе дешнаш (маршалла хаттар–
*Гуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Иодика йар – Иодика йойла!
благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...*).

Хаттаран предложенин интонаци (йиш).

Нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оьрсийн маттара тIеэцна дешнаш довзар.

Дош а, предложени а

Дешан маьIнин тергам. Гергара а, дуьхьалара а маьIна долу дешнаш. Уьйр
лелорехь дешан меттиг а, цуьнан гIуллакх а. Къамелехь xIуманаш, xIуманийн билгалонаш,
дараш билгалдечу дешнех нийса пайдаэцар.

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а.

XIума (объект) йовзар санна дош тIеэцар. Дешан маьIнина тIехь тергам.

Дош а, цо билгалйо xIума а йовзар (къастар).

Дош а, предложени а йовзар. Предложеница болх бар: дешнаш билгалдахар, церан
хьалх-тIаьхьалла (рогIалла) хийцар. Предложенин йозанан кеп йалор. Тайп-тайпанчу

эшарца (интонација) предложенеш дайешар. Интонированин (иэшарца йешаран) хаарш шардар. Текстера предложенин барам билгалбар.

Диалог.

1-на тIера 10-на тIекхаччалц дагардар.

Фонетика

Къамелан азнаш. Дешан азнин хIоттаман а, цуьнан маIинийн а цхьаалла. Дашехь долчу азнин хьалх-тIаьхьалла а, азнин барам а къастор. Схемина тIе а тевжаш, къамелан азнин характеристика йар. Нохчийн меттан азнаш оьрсийн меттан азнашца дустар.

«К» элпаца билгалде азнаш.

Цхьана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуьхь-дуьхьал хIиттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*. Дешан азнин анализ, азнин моделашца болх бар: дешан азнин хIоттаман модель йиллар, билгалйинчу моделаца догIу дешнаш далор.

Мукъа, мукъаза азнаш а, зевне, къора мукъаза азнаш а довзар (къастар).

Нохчийн меттан ша-тайпа азнаш: *кх, къ, кI, аь, оь, уь, юь, яь, хь, гI, пI, тI, хI, цI, чI, I*.

Дешдакъа аларан уггаре жима дакъа санна. Дешнаш дешдакъошка декъар. Дашехь дешдакъоьн барам. Дешнаш дешдакъошца дешар.

Графика

Аз а, элп а довзар (къастар): элп аз билгалден хьаьрк санна. Нохчийн меттан элпаш. Доккха а, моIанан а элп. Абат (алфавит). Нохчийн алфавитан оьрсийн алфавитах къастар.

Нохчийн графийн дешдакъоьн принцип. Нохчийн меттан шина хьаьркаца билгалдо ша-тайпа мукъа (*аь, уь, оь*) а, мукъаза (*гI, кх, къ, кI, пI, тI, хI, хь, цI, чI*) а элпаш. Элп *I*. Дешнийн азнин-элпийн анализ.

Е, ё, ю, я, й элпийн гIуллакх.

Адамийн фамилешкахь а, цIерашкахь а, дийнатийн а, гIалийн, йартийн, урамийн цIерашкахь а доккха элп *е, ё, я, яь, ю, юь* йаздар.

Нохчийн алфавитехь элпийн хьалх-тIаьхьалла.

Йешар

Дешдакъошца йешар (мукъа аз билгалдечу элпе хьаьжжина). Дешдакъошца шера а, индивидуальни темпаца йогIучу сихаллица дийнна дешнашца а йешар. Сацаран хьаьркашца йогIучу соцунгIашца а, интонација (иэшарца) а йешар. Дешнаш, дешнийн цхьаьнакхетарш, предложенеш, йаккхий йоцу тексташ кхеташ йешар. Йаккхий йоцу

прозин текстийн а, стихотворенийн а исбаьхьаллин йешар. Хьехархочун хаттаршна тЕтевжаш а, шеггара а текст схьайийцар.

Нийсааларан (орфоэпин) йешар (дийнна дешнаш деша дуйлалуш). Нийсайаздаран (орфографин) йешар (проговаривание), дIайоьшуш йазйарехь а, схьайазйарехь а ша шен таллам (самоконтроль) баран гIирс санна.

Йоза

Йоза Iамор а, каллиграфин говзалла кхоллар а. Йоза кхочушдечу хенахь, ларбан оьшу уьнахцIоналлин лехамаш бовзийтар. Куьйган пIелгаш лелоран жигаралла (мелкая моторика) а, паргIат куьг лелор а кхиор.

Тетрадь тIехь кехатан агIонан шортонехь а, классан уьнан шортонехь а ориентаци йан хаар кхиор.

Йозанан даккхий а, могланан а элпаш дIайаздар карадерзор. ЦIена а, къаьсташ долчу а хотIаца йаздар. ДIадоьшуш дешнаш а, предложенеш а йазйар.

Текст нийса схьайазйаран приемаш а, хьалха-тIаьхьалла а.

Элпийн боцу графикаин гIирсийн гIуллакхах кхетар: дешнашна йукьарчу кIайдарган, сехьадаккхаран хьаьркан.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а (адамийн цIерашкахь, дийнатийн, гIалийн, йартийн, урамийн а цIерашкахь) а доккха элп йаздар; адамийн цIерашкахь, фамилешкахь, дайн цIерашкахь а *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн а, долахьчу цIерашкахь а, тIеэцначу дешнашкахь а *я, ю, е, ё* элпийн а нийсайаздар; нохчийн меттан шалхачу мукьазчу элпийн (*хь,кх,цI, къ, пI,...*) нийсайаздар; *ю, ы, ф, я, ц* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; мукьазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцчу дешдакьошца долу дешнаш сехьадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш.

Систематически курс

Матгах болу йукьара хаамаш

Мотт адамийн уьйр лелоран коьрта гIирс санна. ТIекеренан Iалашонаш а, хьелаш а.

Фонетика

Кьамелан аьзнаш. Мукьа, мукьаза аьзнаш а, уьш довзар а. Зевне, кьора мукьаза аьзнаш а, уьш довзар а. Нохчийн меттан ша-тайпа аьзнаш.

Дешдакъа. Дашехь дешдакъойн барам. Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъазчу аьзнийн цхьаьнакхетарш доцу атта дешнаш).

Графика

Аз а, элп а. Аьзнаш а, элпаш а довзар. Нохчийн меттан ша-тайпа (шалха) элпаш.

ТӀеэцначу дешнашкахь бен пайда ца оьцу *е, ё, ю, я* элпаш. Адамийн цӀерашкахь, фамилешкахь, дайн цӀерашкахь а, дийнатийн цӀерашкахь а доккха элп.

Нохчийн абат (алфавит): элпийн цӀераш, церан хьалх-тӀаьхьалла. Дешнийн къепйоза роГаллехь нисдархьама, абатах пайдаэцар.

Элпийн боцу графикакин гӀирсаш: дешнашна йукъара кӀайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк.

Орфоэпи

Аьзнаш а, аьзнийн цхьаьнакхетарш а алар: шала мукъаза [кхкх], [тт], [лл], *и.д.кх.*

Лексика

Дош меттан дакъа санна (довзийтар).

Дош хӀуманан, хӀуманан билгалонан, хӀуманан даран цӀе санна (довзийтар).

Синонимаш а, антонимаш а (йукъара кхетам, терминаш а ца йалош).

Синтаксис

Дешнийн цхьаьнакхетар (довзийтар). Предложени меттан дакъа санна (довзийтар).

Предложенехь дешнийн къепе. Предложени дӀайазйаран бакъонаш. МаьӀнийн хаттарийн гӀоьнца предложенехь дешнийн уьйр билгалйаккхар. Кепех йохийна предложенеш йухаметтахӀиттор. Цхьаьнатоьхначу дешнийн кепех предложенеш хӀиттор. Предложенин схема. Предложенин схема йешар. Предложени а, цуьнан схема а йустар (соотнесение). Схемехула а, билгалдинчу дешнашкахула а предложенеш хӀиттор.

Текст. Текстан билгалонаш. Текстан тема а, цӀе а.

Орфографи а, пунктуаци а

Нийсайазйаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: предложенехь дешнаш къаьстина йаздар; предложенин йуьххьехь а, долахь цӀерашкахь а доккха элп йаздар: адамийн цӀерашкахь а, фамилешкахь а, дийнатийн цӀерашкахь а; адамийн цӀерашкахь, фамилешкахь, ден цӀерашкахь, дийнатийн цӀерашкахь *я, яь, ю, юь, е, ё* элпийн нийсайаздар, тӀеэцначу дешнашкахь *я, ю, е, ё* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*хь, хӀ, кх, чӀ, и.д.кх.*) нийсайаздар; *щ, ь, ы, ф* элпашца долчу дешнийн

нийсайаздар; дешнаш сехьадахар; предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш: тIадам, хаттаран а, айдаран а хьаьркаш.

Текст схьайазйаран алгоритм.

Къамел кхиор

Къамел адамашна йукъахь тIекере лелоран коьрта кеп санна. Барта а, йозанан а къамел: коьрта башхаллаш (отличия). Дош къамелан дакъа санна. Къамелехь дешан маъIна (роль). Предложени а, текст а къамелан дакъош санна (довзийтар). Текстан цIе. Шен (собственный) текст хIоттор.

ТIекеренан хьелаш: тIекеренан Iалашо, хьаьнца, мичахь кхочушхуьлу тIекере. Барта тIекеренан хьелаш (диалогаш ролашца йешар, видоматериалашка хьажар, аудиозаписе ладогIар).

Дешаран а, Iер-дахаран а хьелашкахь къамелан этикетан норманаш (маршалла хаттар, Iудика йар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, дехар дар).

2 КЛАСС

Маттах лаьцна йукъара хаамаш

Мотт адамийн тIекеренан коьрта гIирс а, къоман культурин хилам а санна. Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.

Фонетика, графика, орфоэпи

Аьзнийн маъIна къасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар. Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (аь – аь̄, оь – оь̄, уь – уь̄) а, уьш элпашца билгалйар а (*аь, оь, уь, яь, юь*). *Я, яь, ю, юь, е(ё)* элпашца дешнаш. *Э, е* элпашца дешнаш. Деха а, доца а мукъанаш. *Й* элпаца долу дешнаш. Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (*гI, кI, къ, кх, пI, тI, хI, хь, цI, чI, I*) а, уьш элпашца билгалйар а. *Щ, ь, ы, ф* элпашца долу дешнаш. Шеконца [*оьв*], [*ой*], [*эв*] хеза дешнаш нийсайаздар.

Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхьаьнакхетарш дерш а цхьаьна).

Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар.

Элпийн боцу графикан гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен могIа), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).

Лексика

Дош декаран а, маъIнин а цхьаалла санна. Дешан лексикин маъIна (йукъара кхетам). Текстехула дешан маъIна билгалдаккхар йа дошаман гIоьнца маъIна нисдар.

ЦъханамабІнийн а, дукхамабІнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).
Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна тІехь тергам.

Дешан хІоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна. Цъханаораман (гергара) дешнаш. Цъханаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш. Дешнашкахь орам къастор (аттачу меттигашкахь).

Морфологи

Къамелан дакъош

ЦІердош (довзийтар): йукъара мабІна, хаттарш («мила?», «хІун?»), къамелехь пайдаэцар. Йукъара а, долахь а цІердешнаш (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш).

Хандош (довзийтар): йукъара мабІна, хаттарш («хІун до?», «хІун дина?», «хІун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.

Билгалдош (довзийтар): йукъара мабІна, хаттарш («муха?», «хъенан?» «стенан?»), къамелехь пайдаэцар.

ДештІаьхье. Уггар йаьржина дештІаьхьенаш: *тІе, тІера, чу, чуьра, кІел*, и.д.кх.

Синтаксис

Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).

Предложени меттан дакъа санна. Предложени а, дош а. Предложенин дашах къастар.

Аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тІедожоран предложенеш.

Синхаамийн изшаре (эмоцин окраске) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (изшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш.

Орфографи а, пунктуаци а.

1-чу классехь Іамийна нийсайаздаран бакъонаш карлайахар. Предложенин йуьххьехь а, долахь цІерашкахь а доккха элп (цІераш, фамилеш, дийнатийн цІераш); предложенин чаккхенгахь сацаран хъаьркаш; дош цъхана могІарера вукху могІаре сехьадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);

Нийсайаздаран син иралла нийсайаздаран гІалат дан тарлун меттигах кхетар санна. Дешан йаздар къасторхъама (нисдархъама), Іаматан тІерачу нийсайаздаран дошамах пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цѠерашкахь доккха элп: цѠераш, фамилеш, дайн цѠераш, дийнатиин цѠераш, меттигийн цѠераш; йукъарчу цѠерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ѐ)* элпийн нийсайаздар, тѠеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь *я, ю, е (ѐ)* элпийн нийсайаздар; долахь цѠерашкахь: цѠерашкахь, фамилешкахь, дайн цѠерашкахь, дийнатиин цѠерашкахь, меттигийн цѠерашкахь (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ѐ)* элпийн нийсайаздар, тѠеэцначу дешнашкахь (долахь цѠерашкахь) *я, ю, е (ѐ)* элпийн нийсайаздар; нохчийн меттан мукъазчу элпийн (*къ, кI, кх, гI, и.д.кх.*) нийсайаздар; шеконца [*овв*], [*ой*], [*эв*] хезачу дешнийн нийсайаздар (*-эв,-авв,-ев*); *ц, ь, ы, ф* элпашца долчу дешнийн нийсайаздар; деха мукъа *и, уь* хезачохь *й* элп йаздар; дештѠаьхьенаш цѠердешнашца къаьстина йазйар.

Къамел кхиор

Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тѠекеренан Іалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогІу меттан гІирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама, шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дІадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха, тидам тѠеберзо, и. д.кх.). Къамелан диалоган кеп практикехь карайерзор. Дешаран а, Іер-дахаран а тѠекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар. Цхьаьна гІуллакхдарехь шимма цхьаьна а, тобанашкахь а болх дІахьуш, бартбан а, йукъарчу сацаме ван а хаар.

Суьртан репродукцихула барта дийцар хІоттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хІоттор.

Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маьІнийн цхьаалла; текстера предложенийн хьалх-тІаьхьалла; текстехь кхочушхилла йаьлла ойла гайтар. Текстан тема. Коьрта ойла. Текстан цѠе. Билгалйинчу тексташна цѠе харжар. Текстан дакъойн (абзацийн) хьалх-тІаьхьалла. Предложенияйин а, абзацийн а рогІалла талхийна тексташ нисйар.

Текстийн тайпанаш: суртхІоттор, дийцар, оилайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).

Декъалдар а, декъалдаран открытка (диллина кехат) а.

Текстах кхетар: текстехь болчу хааман буха тѠехь цхьалха жамІаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (иэшарца) текстан хозуьйтуш исбаьхьаллин йешар.

Хаттаршна тѠе а тевжаш, 25-35 дешан барамехь йолу дийцаран текст ма-йарра схьайийцар.

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт тӀекеренан мотт санна. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент.

Фонетика, графика, орфоэпи

Нохчийн меттан абзнаш: мукъа/мукъаза, къора/зевне мукъазнаш. Деха а, доца а мукъа абзнаш.

Йеха а, йоца а дифтонгаш *иэ, уо*, уыш йазйар. Нохчийн маттахь ь гӀуллакх. ь, ь долчу дешнашкахь (*айъа, тетрадь...*) абзнийн а, элпийн а хӀоттаман базар (соотношение).

Дошамашца, справочникашца, каталогашца болх беш, алфавитах пайдаэцар. Абзнийн а, абзнийн цхъабнакхетарийн а аларан норманаш; дешнашкахь мукъачу абзнийн дохалла (нохчийн маттахь жигара пайдаоьцучу дешнийн масалшца).

Лексика

Дешан лексикин маӀна.

Дешан нийса а, тӀедеана а маӀна (довзийтар).

Дешан хӀоттам (морфемика)

Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна; цхъанаораман (гергара) дешнаш; цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш; цхъанаораман дешнаш а, синонимаш а довзар; дешнашкахь орам къастор (аттачу дешнашкахь); чаккхе, дешан хийцалуш долу дакъа санна.

Цхъанаораман дешнаш а, цхъана дешан кепаш а. Орам, дешхьалхе, суффикс – дешан маӀне дакъош. *-р, -хо, -ча* суффиксашца долу дешнаш. Хьастаран-жимдаран суффиксашца дешнаш кхоллар (*цӀа-цӀелиг, кема-кемалг...*).

Морфологи

ЦӀердош: йукъара маӀна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

Долахь (фамили, цӀе, ден цӀе, дийнатийн цӀераш, меттигийн цӀераш, говзарийн, газетийн, журналийн цӀераш...) а, йукъара а цӀердешнаш. ЦӀердешнийн терахьашца хийцадалар. Цхьаллин терахьан а, дукхаллин терахьан а бен кеп йоцу цӀердешнаш. ЦӀердешнийн классаш. ЦӀердешнийн классийн гайтамаш. ЦӀердешан дожар. ЦӀердешан дожар билгалдаккхар. ЦӀердешнийн дожаршца а, терахьашца а хийцадалар.

Билгалдош: йукъара маӀна, хаттарш (*муха? хьенан? стенан? муханиг?*), къамелехь пайдаэцар. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн классашца а, терахьашца а, дожаршца а хийцадалар.

Церметдош (йукъара кхетам). Йаххийн церметдешнаш а, къамелехь царех пайдаэцар а. Текстехь цхъана дешан ца оышу йух-йуха далор дIадаккхархъама, йаххийн церметдешнех пайдаэцар.

Хандош: йукъара маьIна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар. Хандешан билгалза кеп. Хандешан карара, йахана, йогIу хан.

ДештIаьхье (карладаккхар). ДештIаьхьенаш *mIe*, *чу*, церан дешхьалхенех (*mIe-*, *чу-*) къастар.

Ца, *ма* дакъалгаш а, церан маьIна а.

Синтаксис

Предложени. Дешнийн цхъаьнакхетар. МаьIнийн (синтаксисан) хаттарийн гIоьнца предложенехь дешнашна йукъара уьйр билгалйаккхар.

Предложенин коьрта меженаш: подлежащи, сказуеми. Предложенин коьртаза меженаш (тайпанашка а ца йоькуш). Йаьржина а, йаржаза а предложенеш.

Хуттург йоцчу а, *а* хуттургаца йолчу а предложенин цхъанатайпанчу меженашна тIехь тергам.

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гIалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хIоттийна а, билгалйаьхна а тексташ талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах дешан нийсайаздар къастош (нисдеш) пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, царех пайдаэцар а: долахь цIерашкахь (фамилеш, цIераш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш, говзарийн, журналийн, газетийн... цIераш) а, йукъарчу цIерашкахь *я*, *яь*, *ю*, *юь*, *е* элпийн нийсайаздар (карладаккхар а, тIечIагдар а); йеха а, йоца а *иэ*, *уо* дифтонгийн нийсайаздар; чаккхенгахь *-г*, *-к* элпаш долчу цIердешнашкахь *а* йа *и* элп йаздар; дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш йаздар (*дитт*, *мотт*, *балл...*); нохчийн меттан шатайпа мукъаза элпаш нийсайаздар (*ккх*, *ккь*, *чкI...*); дешан чаккхенгахь *н* элп йаздар; дештIаьхьенаш йаххийн церметдешнашца къаьстина йаздар; дакъалгаш *ца*, *ма* хандешнашца къаьстина йаздар; *й*, *ь*, *ь* элпашца долу дешнаш сехьадахар; шала мукъазчу элпашца (*лл*, *тт*, *сс...*) долу дешнаш сехьадахар; шалхачу шала мукъазчу элпашца (*ккх*, *ткь*, *чкь...*) долу дешнаш

сехьадахар; цӀердешнийн дукхаллин терахьан чаккхе; дештӀаьхъенийн нийсайазьар; *ца, ма*, дакъалгашца дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а йазьар.

Къамел кхиор

Къамелан этикетан норманаш: барта а, йозанан а кхайкхар, дехар дар, бехк цабиллар дехар, баркалла алар, духатохар, и.д.кх. Дешаран а, Ӏер-дахаран а тӀекеренан хьелашкахь къамелан этикетан норманаш а, нийсааларан (орфоэпин) норманаш а ларьар. Диалогехь а, дискуссехь а шена хетарг кепе дало, тӀечӀагӀдан; барт бан а, цхьаьна гӀуллакхдарехь йукъарчу сацамна тӀетан а; шимма цхьаьна, тобанашца болх кхочушбеш, дарашна тӀехь таллам (контроль) бан (барта уьйр йан) гӀо ден къамелан гӀирсаш.

Нохчийн мотт ца хуучу нахаца тӀекере лелоран хьелашкахь къамелан этикетан башхаллаш.

Текстан план. Текстан план хӀоттор, йеллачу планаца текст йазьар. Йаххийн цӀерметдешнийн, синонимийн, хуттургийн гӀоьнца текстехь предложенийн уьйр. Текстехь коьрта дешнаш.

Текстийн тайпанаш (дийцар, суртхӀоттор, оьлайар) къастор а, билгалйинчу кепан шен тексташ кхоллар а.

Кехатан, дӀакхайкхоран (объявленин) жанр.

Массара цхьаьна йа ша хӀоттийнчу планаца текст схьайийцар.

Талламан, довзийтаран йешар.

4 КЛАСС

Нохчийн маттах болу хаамаш

Нохчийн мотт Нохчийн Республикин пачхьалкхан мотт санна.

Мотт – халкъан синъобздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь санна.

Мотт бовзаран тайп-тайпана некъаш: тергам, анализ, лингвистикин эксперимент, мини-таллам, проект.

Фонетика, графика, орфоэпи

Йеллачу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а аьзнийн характеристика, дустар, классификаци йар. Дешан аьзнийн-элпийн таллам.

Къамел даран (говорение) а, йешаран а процессехь нийса интонаци (иэшар). Аьзнийн, аьзнийн цхьаьнакхетарийн аларан норманаш; дешнашкахь, хӀинцалерчу нохчийн литературни меттан норманашца йогӀу, йохалла (Ӏаматехь Ӏамочу дешнийн кӀеззиг масалшна тӀехь).

Лексика

Къамелехь синонимех, антонимех, омонимех пайдаэцарна тIехь тергам.

Къамелехь дешнийн чIагIделлачу цхьаьнакхетарех (фразеологизмех) пайдаэцарна тIехь тергам (довзийтар).

Дешан хIоттам (морфемика)

Хийцалучу дешнийн хIоттам, морфемаш атта къасталучу дешнашкахь орамаш, дешхьалхенаш, суффиксаш, чаккхенаш билгалйахар (Iамийнарг карладаккхар).

Дешан лард. Чолхе дешнаш (довзийтар).

Морфологи

Къорта а, гIуллакхан а къамелан дакъош (йуьхьанцара довзийтар).

ЦIердош. ЦIердешнийн легар. 1, 2, 3, 4-чу легарийн цIердешнаш. Долахь цIердешнийн легар (цIераш, фамилеш).

Билгалдош. Лаамаза а, лааме а билгалдешнаш. Билгалдешнийн легар.1,2-чу легаран билгалдешнаш. Легалуш доцу билгалдешнаш (хьенан? стенан? хаттаршна жоп лун билгалдешнаш).

Терахьдош. Масаллин а, роIаллин а терахьдешнаш.

ЦIерметдош. Йаххьийн цIерметдешнаш (карладаккхар). Цхьаллин а, дукхаллин а терахьан йаххьийн цIерметдешнийн дожаршца хийцадалар.

Хандош. Хандешан билгалза кеп. Хандешнийн карара, йахана, йоIу хан. Хандешнаш хенашца хийцадалар.

Куцдош (йукъара кхетам). МаьIна, хаттарш, къамелехь пайдаэцар.

ДештIаьхье.

Хуттург. Цхьалхе а, чолхе а предложенешкахь хуттургаш.

Дакъалгаш *ца, ма*, церан маьIна.

Синтаксис

Дош а, дешнийн цхьаьнакхетар а, предложени а, церан тераллех а, башхаллех а кхетар; аларан Iалашоне хьаьжжина, предложенийн тайпанаш (дийцаран, хаттаран, тIедожоран); синхаамийн иэшаре (айдаран а, айдаран йоцу а) хьаьжжина, предложенийн тайпанаш; йаьржина а, йаржаза а (Iамийнарг карладаккхар). Цхьалхечу предложенин синтаксически таллам.

Цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш: хуттургаш йоцу а, хуттургашца йолу а. Цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенешкахь дагардаран интонаци (иэшар).

Цхьалхе, чолхе предложени (йовзийтар).

Орфографи а, пунктуаци а

Орфографин син иралла нийсайаздаран гIалат дан тарлун меттигах кхетар санна; ша хIоттийна а, схьакховдийна а тексташ талларехь таллам а, ша шена таллам а (карладаккхар а, нийсайаздаран керлачу коьчалехь пайдаэцар а).

Нийсайаздаран (орфографин) дошамах, дешан нийсайаздар къастош (нисдеш), пайдаэцар.

Нийсайаздаран бакьонаш а, царах пайдаэцар а: дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а йазйар; хуттургаш йоцуш а, хуттургашца а цхьаьнатоьхначу предложенешкахь сацаран хьаьркаш.

Шина цхьалхечу предложенех лаьтгачу чолхечу предложенехь сацаран хьаьркаш (тергам).

Къамел кхиор

Барта а, йозанан а тIекеренан хьелаш (кехат, декъалваран открытка, дIакхайкхор (объявлени), и.д.кх.); диалог; монолог; текстан цIарехь текстан тема йа коьрта оила гайтар.

Йозанан къамелан нийса хилар, хьал долуш хилар, исбаьхьалла а тидаме а оьцуш, тексташ (йелларш а, шен а) нисйар.

Схьайийцар, дIайазйар (текстан барта а, йозанан кепехь а ма-йарра схьайийцар, текстан барта хоржуш схьайийцар).

Сочинени йозанан белхан тайпа санна.

Талламан, йовзийтаран йешар. Текстехь гучу кепехь балийна хаам лахар. Текстехь болчу хааман буха тIехь цхьалхачу жамIийн кепаш йалор. Текстехь болчу хааман интерпретаци а, жамIдар а.

ЙУЪХЪАНЦАРЧУ ЙУККЪЕРЧУ ДЕШАРАН ТIЕГIАНЕХЬ «НЕНАН (НОХЧИЙН) МОТТ» ДЕШАРАН ПРЕДМЕТАН ПРОГРАММА КАРАЙЕРЗОРАН КХОЧУШДАН ЛОРУ ЖАМИАШ

ЛИЧНОСТНИ ЖАМИАШ

Йуьхьанцарчу школехь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Iаморан жамIехь кхетош-кхиоран гIуллакхдаран коьрта некъаш кхочушдечу хенахь дешархочун кхоллалур ду хIара личностни жамIаш:

гражданско-патриотически кхетош-кхиоран:

- шен Даймахаца мехалаллин йукъаметтиг кхоллайалар, цу йукъахь республикин истори а, культура а гойту, ненан мотт Iаморехула а;
- шен этнокультурин а, россин а граждански идентичностах кхетар, Нохчийн Республикин пачхьалкхан маттах санна, ненан (нохчийн) меттан маъIналлех кхетар;
- шен мехкан а, даймехкан а дIадаханчун, таханенан, хиндолчун декъахь хилар, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршца болх барехь, хьелаш дийцаре дарехула а;
- шен а, кхечу а халкъашка ларам, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкара масалийн буха тIехь кхуллуш берг а;
- йукъараллин декъашхочух санна, адамах болу дуьххьарлера кхетам, адаман бакъонех а, жобпаллех а, ларамах а, адаман сийлаллех а, леларан гIиллакх-обздангаллин норманех а, адамашна йукъарчу йукъаметтигийн бакъонех а, цу йукъахь исбаьхьаллин говзаршкахь гайтинарш а;

син-обздангаллин кхетош-кхиоран:

- шен дахарехь а, йешарехь а зеделлачунна тIе а тевжаш, хIора адаман индивидуальность ларар;
- догъэцар а, ларам а, диканиг лаар а гучудаккхар, царна йукъахь шегара хьал а, синхаамаш а бовзийтархьама, нийса меттан гIирсах пайдаэцар а;
- кхечу адамашна куьйган (физически) а, моральни (обздангаллин) а зен дарна тIехьажийнчу леларан муьлхха а кепаш цайезар (пайдаэца цатарлучу меттан гIирсах йобзнарш а цхьаьна);

эстетикин кхетош-кхиоран:

- исбаьхьаллин культурица лараме йукъаметтиг а, шовкъ а, искусстван тайпанашна а, шен а, кхечу а халкъийн ламасташна а, кхоллараллина а экамалла;
- исбаьхьаллин гIуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахь ша гайта гIертар, меттан говзаллехь а цхьаьна; тIекеренан а, ша гайтаран а гIирсах санна, ненан меттан мехалаллех кхетар;

физически кхетош-кхиоран, могошаллин культура а, эмоцин хьал а кхолларан:

- меттан дешаран процессехь кхин тIе (тIетоьхна) хаам лохуш, гонахехь (цу йуккъехь хаамийн а) могошаллин а, кхерамзаллин (шена а, кхечу адамашна а) а дахаран кепан бакъонаш ларйар;
- къамелехь ша гайта тарлун некъаш харжарехь а, къамелан этикетан а, тIекеренан

бакъонийн а норманаш ларйарехъ а гучудолу дегІан а, синІаткъаман а могашаллин тІалам бар;

къинхъегаман кхетош-кхиоран:

- адаман а, йукъараллин а дахарехъ къинхъегаман маъІнах кхетар, къинхъегаман жамІаш жобпаллин хъаште хъажор а, лардаран йукъаметтигаш а, къинхъегаман гІуллакхдаран тайп-тайпанчу кепашкахъ дакъалацаран говзаллаш, исбаъхъаллин говзаршкара масалш дийцаре деш, тайп-тайпанчу корматаллашка кхоллалун шовкъ;

экологин кхетош-кхиоран:

- тексташца болх баран процесехъ кхуллу Іалам Іалашдаран йукъаметтиг;
- цунна зен ден дараш цадезар;

Іилманан хаарийн мехаллаш:

- дуьненан Іилманехула долчу суьртах йуьхъанцара кхетамаш (цу йукъахъ меттан системех, дийнна дуьненан Іилманехула долчу суьртан цхъана декъах санна, йуьхъанцара кхетамаш);
- довзаран хъашташ, жигаралла, дІадолорна тІера хилар, довзарехъ хаа лаар а, шен лаамалла а, цуьнца цхъаьна ненан (нохчийн мотт Іаморехъ бовзаран хъашто а, и бовзарехъ жигаралла а, шен лаамалла а.

МЕТАПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

Йуьхъанцарчу шкоলেখъ «Ненан (нохчийн мотт)» предмет Іаморан жамІехъ дешархочун кхоллалур ду хІара дешаран универсальни **довзаран** дараш.

Коьрта маъІнийн дараш:

- тайп-тайпана меттан дакъош дуста (аьзнаш, дешнаш, предложенеш, тексташ), меттан дакъош дустархъама баххаш билгалдаха (къамелан дакъа хилар, грамматикин билгало, лексикин маъІна, и.д.кх.);
- меттан дакъойн тераллаш къасто;
- къастийнчу билгалонца объекташ (меттан дакъош) цхъаьнатоха;
- меттан дакъойн (аьзнийн, къамелан дакъойн, предложенийн, текстийн) классификаци йархъама ладаме билгало къасто; меттан дакъошна классификаци йан;
- хъехархочо йеллачу тергаман алгоритмаца меттан коьчалехъ закономерносташ а,

б)Останалла а каро (схъалаха); меттан дакъошца болх беш, дарийн алгоритмана анализ йан, меттан дакъойн анализ йарехъ ша дешаран (Тамаран) г)Уллакхаш къасто;

- билгалйинчу алгоритман буха т)ехъ дешаран а, практикин а х)есап к)очушдан о)шучу хааман тоаме цахилар г)чудаккха, к)ин т)е о)шучу хааман х)ашт кепе дало;
- меттан ко)чална т)ехъ тергамбаран х)елашкахъ бах)анийн-т)а)х)алонийн у)йраш билгалйаха, жам)аш дан.

Ко)рта талламан дараш:

- х)ехархочун г)о)нца Т)алашо кепе йало, меттан о)ъектан, к)амелан х)олан хийцамийн план х)отто;
- т)едиллар к)очушдаран масех кеп йуста, уггар йог)уш йерг харжа (йалийнчу критерийн буха т)ехъ);
- сх)акховдийнчу планаца чолхе боцу лингвистикин мини-таллам д)абах)а, сх)акховдийнчу планаца проектан т)едиллар к)очушдан;
- жам)аш кепе дало а, меттан ко)чална т)ехъ бинчу тергаман (классификацин, дустаран, талламан) жам)ийн буха т)ехъ у)ш тешаллашца т)еч)аг)дан а; билгалйинчу меттан ко)чалан анализан процессехъ х)ехархочун г)о)нца хаттарийн кепаш йало;
- процессийн а, хиламийн а, церан т)а)х)алонийн а и санначу йа терачу х)елашкахъ хила тарлучу к)иаран прогноз йан.

Хаамца болх бар:

- хаам сх)а)царан х)оста харжа: бо)ху хаам сх)а)царх)ама, нисбарх)ама о)шу дошам;
- билгалдинчу х)останехъ (дошам т)ехъ, справочник т)ехъ) йеллачу алгоритмаца г)чу кепехъ балийна болу хаам сх)алаха (каро);
- шенна йа х)ехархочо и талла (дошамашна, справочникашна, Т)аматашна т)е о х)ожуш) сх)акховдийначу нек)аца бакъ болу а, бакъ боцу а хаам бовза;
- Интернет машанехъ хаам (дешан йаздарх, аларх, дешан ма)нах, дешан сх)адаларх, дешан синонимех) лохуш, баккхийчеран (х)ехаран белхах)ойн, дайн-нанойн, законехъ векалш болчеран) г)о)нца информационни к)херамзаллин бак)онаш ларйан;
- дешаран х)есапе ха)жжина, анализ йан а, к)олла а текстан, видеон-, графикин, озан хаам;
- таблицийн, схемийн кепехъ билгалбинчу лингвистикин хаамах к)хета; лингвистикин

хаам бовзийтархьама ша схемаш, таблицаш кхолла.

Йуьхьанцарчу шкоলেখь «Ненан (нохчийн) мотт» предмет Iаморан жамIехь дешархочун кхоллалур ду хIара дешаран универсальни **коммуникативни** дараш.

Текере:

- хетарг тIезца а, кепе дало а, бевзачарна йукьахь Iалашонашца а, тIекеренан хьелашца а цхьаьнайогIу эмоцеш гайта а;
- кьамелхочуьнца лараме йукьаметтиг лело, диалог а, дискусси а дIайахьаран бакьонаш ларйан;
- хетарг тайп-тайпана хила тарлуш хиларх кхета;
- озда а, аргументаш йалош а шена хетарг дIаала;
- хIоттийнчу хьесапе хьаьжжина, кьамелан алар хIотто;
- кьамелан хьоле хьаьжжина, барта а, йозанан кепахь а тексташ (суртхIоттор, ойлайар, дийцар) кхолла;
- тергаман, мини-талламан, проектан тIедахкарийн жамIех а, шимма цхьаьна а, тобанашца а бинчу белхан жамIех а нахана гуш-хезаш дIадийца доцца кьамел дар кечдан;
- кьамел даран (выступленин) текстана иллюстрацин коьчал (дехкина суьрташ, даьхна суьрташ (фото), плакаташ) харжа.

Йуьхьанцарчу шкоলেখь Iаморан чаккхенгахь «Нохчийн мотт» предмет Iаморан жамIехь дешархочун кхуьур ду хIара дешаран универсальни **регулятивни** дараш.

Самоорганизацн:

- жамIе кхачархьама, дешаран хьесап кхочушдарехула дарийн план хIотто;
- хьаьржинчу дарийн хьалх-тIаьхьалла (рогIалла) хIотто.

Самоконтроль:

- дешаран гIуллакхдаран кхиаман/аьтто цабаларан бахьанаш кьасто;
- кьамелан а, нийсайаздаран а гIалаташ иэшорхьама, шен дешаран дараш нисдан;
- меттан дакьойх пайдаэцархьама, кьасторхьама, характеристика йархьама хIоттийнчу дешаран (Iаморан) хьесапца гIуллакхдаран жамI цхьаьнадало;
- маттехула йолчу коьчалца болх беш дина гIалат схьалаха, нийсайаздаран(орфографин) а, пунктуацин а гIалат схьалаха (каро);
- однокласникийн гIуллакхдаран а, шен гIуллакхдаран а жамIаш дуста, йалийнчу

критерешца церан нийса (объективно) мах хадо.

Цхъаьна гIуллакхдар:

- хъехархочо йеллачу планированин кепан, йукъан гIулчийн а, хенийн а дIанисйаран буха тIехь, стандартни (типовой) хьолехь, йоцпачу хенан а, йеххачу хенан а Iалашонаш (йукъара хьесапашкахь дакъалацар тидаме о оьцуш, индивидуальни) кепе йало;
- цхъаьна гIуллакхдаран Iалашо тIеэца, цуьнга кхачаран дараш цхъаьна хIитто: ролаш дIасайекъа, бартбан, цхъаьна бечу белхан процесс а, жамIаш а дийцаре дан;
- куьйгалла дан, тIедиллинарг кхочушдан, аьллагун тIехь хила а кийча хилар гайта;
- белхан шен дакъа жобпаллица кхочушдан;
- йукъарчу жамIехь ша лаьцначу декъан мах хадо;
- йеллачу (схьахховдийнчу) кепашна тIе а тевжаш, цхъаьна ден проектан тIедахкарш кхочушдан.

ПРЕДМЕТАН ЖАМИАШ

1-4 классашкахь «Ненан (нохчийн) мотт» дешаран предмет Iаморо аьтто бо:

- адамийн тIекеренан коьртачу гIирсах санна нохчийн маттах кхета, нохчийн мотт нохчийн халкъан синъоьздангаллин коьрта мехалла санна тIеэца;
- халкъан ламасташ а, культура а карайерзорехь а, чIагIйарехь а нохчийн меттан маьIнах кхета;
- ненан мотт бовзаран шовкъ а, и Iамо лаам а гайта;
- Россин Федерацин меттан а, культурин а цхъааллин а, тайп-тайпаналлин а шортенах, Россин халкъийн кхечу меттанашна йукъахь нохчийн меттан меттигах а йуьхьанцара кхетамаш кхолла;
- нохчийн меттан фонетикех, лексикех, грамматикех, орфографех, пунктуацех йуьхьанцара хаамаш кхолла;
- къамелан гIуллакхдарехь карадерзийнчу хаарех пайдаэца хаар кхолла, къамелехь Iамийнчу лексикех пайдаэца, карайерзийнчу лексикех а, маттах долчу хаарех а пайда а оьцуш, барта аларш хIитто;
- къамелан этикетехула Iамийнчу кепех пайда а оьцуш, къамелан тIекеренехь дакъалаца;
- нохчийн маттахь къамелан гIуллакхдаран массо а тайпанаш (ладогIар, къамел дар, йешар, йоза) вовшахтоха а, кхио а, билгалйинчу темехула даккхий доцу дийцарш хIитто хаар кхолла.

КЛАССАШКАХУЛА ПРЕДМЕТАН ЖАМІАШ

1 КЛАСС

Дешархо Йемар ву:

- дош а, предложени а йовза (къасто); предложенешкара дешнаш схьякъасто;
- суъртийн а, схемийн а Гюьнца къамел маЪнин дакъошка (предложенешка) декъа;
- къамелехъ нохчийн меттан гИллакхе дешнех пайдаэца (маршалла хаттар– Гуьйре дика хуьлда! Суьйре дика хуьлда! Де дика хуьлда! Иодика йар – Иодика йойла! благодарность – Дела реза хуьлда! Баркалла! ...).
- нохчийн алфавитан оърсийн алфавитаца йолу башхалла къасто;
- мукъа а, мукъаза а аьзнаш довза (къасто);
- зевне а, къора а мукъазнаш довза (къасто);
- «аз» а, «элп» а кхетамаш бовза (къасто);
- цхъана йа масех озаца къаьсташ долу дешнаш дуьхь-дуьхьал хИттор: *лом, лам, кхор, кор, лу, ло*;
- *ккх, тт, лл, и.д.кх.* шала мукъазнаш деха цхъа аз санна схьяала;
- схемаина ГЕ а тевжаш, къамелан аьзнашна характеристика йан;
- Йамош долу нохчийн меттан аьзнаш оърсийн меттан аьзнашца дуста (соотнестиь);
- дашехъ дешдакъойн барам билгалбаккха (къасто); дешнаш дешдакъошка декъа (атта дешнаш: мукъазчеран цхъаьнакхетарш доцу дешнаш);
- нохчийн абатан (алфавитан) элпийн цІераш нийса йаха; нохчийн абатан (алфавитан) элпийн роГаллех долчу хаарех, кІеззигчу дешнийн къепйоза нисдеш, пайдаэца;
- талхор доцучу цІена къаьстачу хотІаца даккхий а, моГланан а элпаш, элпийн, дешнийн цхъаьнатохарш йаздан;
- Йамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца: нохчийн меттан шатайпанчу элпийн (*аь, оь, уь, юь, яь, гI, кI, къ, кх, пI, тI, хI, хь, цI, чI, I*) йаздар. *ц, ь, ы, ф, ё, е* элпашца долчу дешнийн йаздар;
- *е, ё, ю, я, й* элпийн Гуллакх (функциш) къастор;
- предложенехъ дешнийн къаьстина йаздар; предложенин чаккхенгахъ сацаран хьяьркаш: ГІадам, хаттаран а, айдаран а хьяьркаш; предложенин йуьххьехъ а, долахъ цІерашкахъ (цІерашкахъ, фамилешкахъ, дийнатийн цІерашкахъ) а доккха элп; дош дешдакъошца (атта меттигаш: кху кепарчу дешдакъойх лаьтта дешнаш «мукъаза + мукъа») сехьадаккхар;
- дешнаш а, предложенеш а, 25 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схьайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);

- нийсайаздар аларца ца къаьсташ долу дешнаш а, 3-5 дашах лаьтта предложенеш а, 20 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дІайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- элпийн боцу графин гІирсийн гІуллакхах кхетар: дешнашна йукъарчу кІайдарган, сехьадаккхаран хьаьркан;
- Іамийнчу бакъонашна долу гІалаташ, опискаш каро (схьалаха) а, нисйан а;
- йешначу текстах кхета;
- интонаци (иэшар) а, предложенин чаккхенгара сацаран хьаьркашца йогІу соцунгІаш а ларйеш, йоца тексташ хозуьйтуш а, дагахь а йеша (кхета а кхеташ);
- текстехь, маьІна нисдан оьшу дешнаш схьалаха;
- дешнийн кепийн гуламах предложени хІотто;
- кеп йохийна предложенеш меттахІитто;
- предложенин схемаш йеша, предложени а, цуьнан схема а йуста (соотнести), схемица а, билгалдинчу дешнашца а предложенеш хІитто;
- сюжетан суьрташкахула а, тергамашкахула а барта 3-5 предложенех лаьтта текст хІотто;
- нохчийн маттехула йолчу тексташкахь оьрсийн маттара тІеэцна дешнаш довза;
- дешаран хьесапаш кхочушдеш, Іамийнчу кхетамех пайдаэца.

2 КЛАСС

Дешархо Іемар ву:

- тІекеренан коьрта гІирс санна, мотт тІеэца;
- тергамах а, анализах а мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- дашехь дешдакъойн барам билгалбаккха (къасто) (мукъазчеран цхьаьнакхетарш долчу дешнашкахь а цхьаьна); дош дешдакъошка декъа;
- *е, ё, ю, я* элпийн гІуллакх тидаме а оьцуш, аьзнийн а, элпийн а хІоттаман цхьаьнабар къасто;
- цхьанаораман дешнаш лаха (каро);
- дашехь орам билгалбаккха (атта меттигаш);
- текстехь дукха маьІнийн дешнех пайдаэцна меттигаш гучуйаха а, церан маьІнех кхета а, дешаран дошамашкахула маьІна нисдан а; синонимех а, антонимех (кхетамийн цІераш а ца йохуш) пайдаэцна меттигаш гучуйаха;
- долахь а, йукъара а цІердешнаш боху кхетамаш къасто (определять);
- «*мила?*», «*хІун?*» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- «*хІун до?*», «*хІун дина?*», «*хІун дийр ду?*» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;

- «муха?», «хъенан?», «стенан?» бохучу хаттаршна жоп лун дешнаш довза;
- Галаран Галашоне, эмоцин иэшаре хъаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- Гамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: адамиин цГерашкахь, дайн цГерашкахь, фамилешкахь, дийнатиин цГерашкахь, меттигийн цГерашкахь доккха элп; дештГабхенийн цГердешнашца къаьстина йазйар;
- дешнаш а, предложенеш а, 45 дашал сов барам боцу тексташ а нийса схъайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- Гамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оьцуш, дешнаш, предложенеш, 40 дашал сов барам боцу тексташ а олуш дГайазйан (йукъахдитарш а доцуш, элпаш а ца талхош);
- опискаш, Гамийнчу бакъонашна долу гГалаташ схъалаха а, нисдан а;
- Гаматан дошамех пайдаэца;
- нийсааларан (орфозпин) норманаш, нийса интонаци (эшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн бух гГехь 2-4 предложени) хГитто;
- суьртан репродукцихула барта дийцар хГитто;
- йешначун (хезначун) буха гГехь барта а, йозанан кепахь а (1-2 предложени) цхъалхечу жамГийн кеп кхолла;
- хаттаршца царна йукъара маГийн уьйр а къастош, дешнех предложенеш хГитто;
- декъалдарийн билгалдинчу масалийн анализ дГайахъарехь декъалваран жанран башхаллаш йийцаре йан, текстийн-декъалдарийн хГиттаман анализ йан;
- текстан тема билгалйаккха а, текстана цуьнан тема гойту цГе тилла а;
- уьйр йоцчу предложенех, текстан дакъойх текст хГитто;
- хаттаршна гГе а тевжаш, 30-45 дешнийн барамехь дийцаран текстан ма-йарра схъаййцар дГайаздан;
- шен дешнашца Гамийнчу кхетамийн маГинех кхето; Гамийнчу кхетамех пайдаэца.

3 КЛАСС

Дешархо Гемар ву:

- къоман гГекеренан мотт санна нохчийн меттан маГинах кхето;
- лингвистикин экспериментах мотт бовзаран некъах санна пайдаэца;
- билгалйинчу параметрашца дашехь а, дашехь доцуш а аьзнийн характеристика йан, дустар кхочушдан, классификаци йан.
- дешан аьзнийн-элпийн анализ йан (транскрипци ца йеш);
- цхъанаораман дешнаш а, цхъана дешан кепаш а къасто; цхъанаораман дешнаш а,

- синонимаш а къасто;
- билгал къасталучу морфемашца долчу дешнашкахь чаккхе, орам, дешхьалхе, суффикс схъалаха (каро);
- синонимех а, антонимех а пайдаэцна меттигаш гучуйаха; тайп-тайпанчу къамелан дакъойн дешнашна синонимаш а, антонимаш а йало;
- нийсачу а, тѳедеанчу а маъІнехь далийна дешнаш (атта дешнаш) довза;
- текстехь дешан маъІна къасто;
- къамелехь а, йозанехь а *-р, -хо, -ча* суффиксашца долчу дешнех пайдаэца;
- хъастаран-жимдаран суффиксийн гІоьнца дешнаш кхолла (*цІа-цІелиг, кема-кемалг...*);
- цѳердешнаш довза; цѳердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахь, дожар;
- билгалдешнаш довза; билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: класс, терахь, дожар;
- лааме а, лаамаза а билгалдешнаш къасто;
- цхьаллин йа дукхаллин терахьан бен кеп йоцу цѳердешнаш къасто (довза);
- хандешнаш довза; *«хІун дан?»* бохучу хаттарна жоп лун хандешнаш къасто; хандешнийн хан билгалйаккха;
- йаххьийн цѳерметдешнаш (йуьхьанцарчу кепехь) довза; йаххьийн цѳерметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дІадахархьама, пайдаэца;
- дештІаьхьенаш а, дешхьалхенаш а къасто;
- аларан Іалашоне а, эмоцин иэшаре а хьаьжжина, предложенин тайпа къасто;
- предложенин коьрта а, коьртаза (тайпанашка а ца йоькьбуш) меженаш лаха;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- дешнаш, предложенеш, 60 дашал сов барам боцу тексташ нийса схъайазйан;
- Іамийна нийсайаздаран бакьонаш тидаме а оьцуш, 55 дашал сов барам боцу тексташ олуш дІайазйан;
- опискаш а, Іамийнчу бакьонашна долу гІалаташ а лаха, нисдан;
- тайп-тайпанчу тайпанийн текстех кхета, текстехь балийна (белла) хаам схъалаха;
- бешначу (хезначу) хааман буха тІехь барта а, йозанехь а (1-2 предложени) цхьалхечу жамІийн кеп кхолла;
- нийсааларан (орфозпин) норманаш, нийса интонаци (иэшар) лар а йеш, барта диалоган а, монологан а аларш (билгалйинчу темина, тергамийн буха тІехь 3-5 предложенех) хІитго; къамелан этикетан норманех пайда а оьцуш, шайца кхайкхар, дехар, бехк цабиллар, баркалла алар, духатохар долу йаккхий йоцу барта а, йозанан

- а тексташ (2-4 предложени) кхолла;
- текстехь предложенийн уьр къасто (*а* хуттурган г'юьнца);
- текстехь коьрта дешнаш къасто;
- текстан тема а, текстан коьрта ойла а билгалйаккха;
- текстан дакъош (абзацаш) билгалдаха а, коьртачу дешнийн йа предложенийн г'юьнца церан ма'Инийн чулацам гайта а;
- текстан план х'отто, цунна г'юьхула текст кхолла а, текст нис'ан а;
- йеллачу, массара цхьаьна йа ша х'оттийнчу планаца ма-дарра схьадийцар д'айаздан;
- шен дешнашца Iамийнчу кхетамийн ма'Инех кхето; Iамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман г'юьнца дешан ма'Ина нисдан;
- мини-таллам д'абахьа, проектан г'уллакхдарехь дакъалаца.

4 КЛАСС

Дешархо Iемар ву:

- Россин Федерацин махкахь меттан а, культурин а тайп-тайпаналлех кхета, мотт халкъан син-обздангаллин коьртачу мехаллех цхьаь хилар т'еэца;
- т'екеренан коьртачу г'ирсах санна, меттан ма'Инах кхета; Нохчийн республикин пачхьалкхан а, къоман т'екеренан а мотт санна, нохчийн меттан меттигах кхета;
- нийса барта а, йозанан а къамел адаман обздангаллин йукъара гайтам санна т'еэца;
- деллачу дешнашна синонимаш йало; деллачу дешнашна антонимаш йало;
- къамелехь ма'Ина нисдан оьшу дешнаш гучудаха, контекстехула дешан ма'Ина къасто;
- атта схьакъасталучу морфемашца долчу дешнийн х'оттамехула таллам бан; дешан х'оттаман схема х'отто; дешан х'оттам йеллачу схемица цхьаьнабало;
- карайерзийнчу грамматикин билгалонийн комплексца (Iамийнчун барамехь), дош билгалчу къамелан декъан хилар къасто;
- ц'ердешнийн грамматикин билгалонаш къасто: легар, класс, терахь, дожар;
- билгалдешнийн грамматикин билгалонаш къасто: терахь, дожар, кеп (*лааме, лаамаза*);
- билгалдешнаш дожарца лего;
- терахьдешнаш довза а, царох пайдаэца а, масаллин а, рогааллин а терахьдешнаш къасто;
- хандешан билгалза кеп къасто (схьалаха); хандешан хан къасто;

- йуьхьан цѣрметдешан йуьхьанцарчу кепан грамматикин билгалонаш къасто: йуьхь, терахь; йаххьийн цѣрметдешнех, текстехь ца оьшу йух-йуха аларш дѣадахархьама, пайдаэца;
- дош, дешнийн цхьаьнакхетар, предложени къасто (йовза);
- аларан Іалашоне а, эмоцин изшаре а хьаьжжина а, предложенийн классификаци йан;
- йаьржина а, йаьржаза а предложенеш йовза;
- цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш йовза; цхьанатайпанчу меженашца йолу предложенеш хІитто; цхьанатайпанчу меженашца йолчу предложенех къамелехь пайдаэца;
- цхьалхе йаьржина предложенеш а, шина цхьалхечу предложенех лаьтта чолхе предложенеш а дІасакъасто; цхьалхечу предложенина синтаксисан таллам бан;
- Іамийнчу нийсайаздаран бакъонех пайдаэца, царна йукъахь: долахь цѣрашкахь доккха элп; йукъарчу цѣрашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) *я, яь, ю, юь, е (ѐ)* элпаш; тІеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а *я, ю, е (ѐ)* элпаш; долахь цѣрашкахь *я, яь, ю, юь, е (ѐ)*, тІеэцначу (долахь цѣрашкахь) *я, ю, е (ѐ)* элпаш; мукъаза элпаш (*къ, кІ, кх, гІ и т.д.*); *-эв,-авь,-ев* йаздаран бакъонаш; оьрсийн маттера а, оьрсийн маттехула а тІеэцначу дешнашкахь *ц, ь, ы, ф* элпаш йаздар; мукъа аьзнаш [*и*], [*уь*] деха хилар гойтуш, *й* элп йаздар; йеха а, йоца дифтонгаш *иэ, уо*; чаккхенгахь *-г, -к* элпаш долчу цѣрдешнашкахь *а* и *и* элпаш; дешан чаккхенгахь шала мукъаза элпаш; нохчийн меттан шалха мукъаза элпаш; дешан чаккхенгахь *н*; цѣрдешнашца а, йаххьийн цѣрметдешнашца а дештІаьхьенийн къаьстина йазйар; *ца, ма* дакъалгийн хандешнашца къаьстина йаздар; *й, ь, ь* долчу дешнийн сехьадаккхар; шала мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; шалхачу мукъазчу элпашца долчу дешнийн сехьадаккхар; дукхаллин терахьан цѣрдешнийн чаккхенаш; дешхьалхенийн цхьаьна а, къаьстина а (*ца, ма, а*) йазйар; *а* хуттурго а, хуттургаш йоцуш а цхьаьнатоьхначу цхьанатайпанара меженашца йолчу предложенешкахь сацаран хьаьркаш; шина цхьалхечу предложенех лаьттачу чолхечу предложенехь сацаран хьаьркаш;
- 80 дашал сов барам боцу тексташ нийса схьайазйан;
- Іамийна нийсайаздаран бакъонаш тидаме а оьцуш, 75 дашал сов барам боцу тексташ олуш дІайазйан;
- опискаш, Іамийнчу бакъонашна орфографин а, пунктуацин а гІалаташ схьалаха а, нисдан а;
- тІекеренан хьолах кхета (муьлхачу Іалашонца, хьаьнца, мичахь хуьлуш йу

тЕкере); тЕкеренан хьолахь нийса (адекватни) меттан гИрсаш харжа;

- нийса интонаци, къамелан зЕ хиларан норманаш, орфоэпин норманаш ларйеш, барта диалоган а, монологан а аларш (4-6 предложени) хИтто;
- барта а, йозанан кепяхь (йозанан тЕкеренан билгалчу хьолана лерина (кехаташ, декъалваран открыткаш, дIакхайкхорш (объявленеш), и.д.кх.) а, йаккхий йоцу тексташ (3-5 предложенех) кхолла;
- текстан тема а, коьрта ойла а къасто; темина йа коьртачу ойланна тЕ а тевжаш, текстана ша цЕ тилла;
- предложенийн а, текстан дакъойн а къеп нисйан;
- йеллачу тексташна план хIотто;
- текст ма-йарра схьаййцар кхочушдан (барта а, йозанан кепяхь а);
- текст хоржуш (йукъ-йукъара) схьаййцар кхочушдан (барта);
- билгалйинчу теманашца сочиненеш йазйан (хьалххе кечам биначул тIаьхьа);
- довзийтаран, талламан йешар, хаам лахар кхочушдан; бешначу (хезначу) хааман буха тЕхь барта а, йозанан кепехь а цхьалхечу жамIийн кепаш йало; текстехь йолчу хааман интерпретаци йан а, жамIаш дан а;
- шен дешнашца Iамийнчу кхетамийн маъIна даста; Iамийнчу кхетамех пайдаэца;
- дошаман (кехатан а, электронан а носитель тЕхь) гIоьнца, тIаьхьа хьожучу чуваларан хьелашкахь Интернет чохь дешан маъIна нисдан.

НОХЧИЙН МЕТГАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

1КЛАСС

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахътийн барам			Электронни дешаран ресурс.
		Разделан сахъташ	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	Абатал хьалхара мур	8	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		8	0	0	
2.1.	Деша а, яздан а Iамош болу абатал мур	78	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		78	0	0	
3.1.	Деша а, йаздан а Iамош болу абатал тIаьхъара мур	12	1	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Дерриге:		12	1	0	
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		99	0	0	

**Нохчийн меттан тематикин планировани
2 класс**

№ п/п	Программин дакъойн а, темийн а цIераш	Сахьтийн барам			Электронни дешаран ресурс
		Декъан сахьташ	Талламан белхаш	Кхоллара ллин белхаш	
	Дакъа 1. Маттах лаьцна йукъара хаамаш				
1.1	Мотт адамийн тIекеренан коьрта гIирс а, къоман культурин хилам а санна.	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
1.2	Россин а, дуьненан а меттан шортенан тайп-тайпаналлех йуьхьанцара кхетамаш. Мотт бовзаран некъаш: тергам, анализ.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
Декъехула дерриг сахьташ		2	0	0	
Дакъа 2. Фонетика, графика, орфоэпи					
2.1.	Аьзнийн маьIна къасторан гIуллакх; аьзнаш а, элпаш а; зевне, къора мукъаза аьзнаш довзар	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
2.2	Озан башхаллин характеристика: мукъа – мукъаза; зевне – къора мукъазнаш	2	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.3	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъа фонемаш (аь – аь, оь – оь, уь – уьй) а, уьш элпашца билгалйар а (аь, оь, уь, яь, юь). Я, яь, ю, юь, е(ё) элпашца дешнаш.	1	0	0	desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
2.4	Э, е элпашца дешнаш. Деа а, доца а мукъанаш. Й элпаца долу дешнаш.	1	0	0	ps95.ru/dikdosham/

2.5	Нохчийн меттан ша-тайпа мукъаза фонемаш (<i>ɔI, κI, къ, кх, nI, mI, xI, хь, цI, чI, I</i>) а, уьш элпашца билгалйар а. <i>Щ, ь, ы, ф</i> элпашца долу дешнаш.	2	0	0	desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.6	Шеконца [<i>овв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хеза дешнаш нийсайаздар	1	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
2.7	Дешнаш дешдакъошка декъар (мукъаза элпийн цхъаьнакхетарш дерш а цхъаьна).	2	0	0	ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
2.8	Дошамашца болх беш алфавитах болчу кхетамах пайдаэцар. Элпийн боцу графинин гIирсаш: дешнашна йуккъехь кIайдарг, сехьадаккхаран хьаьрк, абзац (цIен могIа), сацаран хьаьркаш (Iамийнчун барамехь).	3	0	1	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www.urok95/ru.
Декъехула дерриг сахъташ		13	0	0	
Дакъа 3. Лексика					
3.1.	Дош декаран а, маьIнин а цхъаалла санна. Дешан лексикин маьIна (йукъара кхетам).	3	0	0	www.desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
3.2	Текстехула дешан маьIна билгалдаккхар йа дошаман гIоьнца маьIна нисдар.	3	0	0.5	www.urok95/ru.
3.3	ЦхъанамаьIнийн а, дукхамаяьIнийн а дешнаш (атта дешнаш, тергам).	3	0	0	www.desharkho.ru
3.4	Къамелехь синонимех а, антонимех а пайдаэцарна гIехь тергам.	3	1	0	ps95.ru/dikdosham/
Декъехула дерриг сахъташ		12	0	0	
Дакъа 4. Дешан хIоттам (морфемика)					
4.1.	Орам дешан ца хилча ца долу дакъа санна	1	0	0	www.desharkho.ru

4.2.	Цхъанаораман (гергарчу) дешнийн билгалонаш	1	0	0	www. urok95/ru.
4.3	Дешнашкахь орам къастор (атгачу меттигашкахь).	1	0	0	www. desharkho.ru
Декъехула дерриг сахъташ		3	0	0	
Дакъа 5. Морфологи					
5.1	Цердош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («мила?», «хІун?»), къамелехь пайдаэцар.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.2	Йукъара а, долахь а цердешнаш (фамилеш, цІераш, дайн цІераш, дийнатийн цІераш, меттигийн цІераш).	3	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.3	Хандош (довзийтар): йукъара маъІна, хаттарш («хІун до?», «хІун дина?», «хІун дийр ду?»), къамелехь пайдаэцар.	3	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
5.4	Билгалдош.	5	1	0	www. desharkho.ru
5.5	ДештІаьхье. Уггар йаьржина дештІаьхьенаш: <i>mІe, mІera, чу, чуьра, кІел</i> , и.д.кх.	2	0	0	www. urok95/ru.
Дерриг:		10	0	0	
Дакъа 6. Синтаксис					
6.1	Предложени. Предложенехь дешнийн къепе; предложенехь дешнийн уьйр (карладаккхар).	2	0	0	www. desharkho.ru www. urok95/ru.
6.2	Аларан Іалашоне хъаьжжина, предложенийн тайпанаш: дийцаран, хаттаран, тІедожоран предложенеш.	2	0	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/
6.3	Синхаамийн изшаре (эмоцин окраске) хъаьжжина, предложенийн тайпанаш (интонацехула (изшарехула): айдаран а, айдаран йоцу а предложенеш	2	1		www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.

Дерриг:		6	0	0	
Дакъа 7. Орфографи а, пунктуаци а					
7.1	Морфологи лингвистикин дакъа санна Предложенин йуьххьехь а, долахь цIерашкахь а доккха элп (цIераш, фамилеш, дийнатийн цIераш);	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
7.2	Предложенин чаккхенгахь сацаран хьаьркаш; дош цхьана могIарера вукху могIаре сехьадаккхар (дешан морфемин декъадалар тидаме а ца оьцуш);	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
7.3	Нийсайаздаран бакъонаш а, царах пайдаэцар а: долахь цIерашкахь доккха элп: цIераш, фамилеш, дайн цIераш, дийнатийн цIераш, меттигийн цIераш; йукъарчу цIерашкахь а, кхечу къамелан дакъошкахь а (нохчийн меттан дешнашкахь) <i>я, яь, ю, юь, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар, тIеэцначу (йукъарчу) дешнашкахь <i>я, ю, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар.	6	1	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .
7.4	тIеэцначу дешнашкахь (дохлахь цIерашкахь) <i>я, ю, е (ё)</i> элпийн нийсайаздар.	2	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/
7.5	Нохчийн меттан мукъазчу элпийн (<i>къ, кI, кх, гI, и.д.кх.</i>) нийсайаздар	4	0	0	www.urok95.ru .
7.6	Шеконца [<i>оьв</i>], [<i>ой</i>], [<i>эв</i>] хезачу дешнийн нийсайаздар (<i>-эв, -аьв, -ев</i>); <i>ц, в, ы, ф</i> элпашца долчу дешнийн нийсайаздар;	4	0	0	www.desharkho.ru
7.7	Деха мукъа <i>и, уь</i> хезачохь <i>й</i> элп йаздар; дештIаьхьенаш цIердешнашца къаьстина йазйар.	4	0	0	www.desharkho.ru
Дерриг:		22	0	0	
Дакъа 8. Къамел кхиор					
8.1	Коммуникативни хьесап эвсараллица кхочушдархьама, барта тIекеренан Iалашонашца а, хьелашца а цхьаьнабогIу меттан гIирсаш харжар (деллачу хаттарна жоп далархьама, шена хетарг алархьама). Къамел дан хаар (дIадоло, къамелехь дакъалаца, къамел чекхдаккха,	1	0	0	www.desharkho.ru/ps95.ru/dikdosham/ www.urok95.ru .

	тидам тЕберзо, и.				
8.2	Къамелан диалоган кеп практикехъ карайерзор. Дешаран а, Гер-дахаран а тЕкеренан хъелашкахъ къамелан этикетан норманаш а, орфоэпин (нийсааларан) норманаш а ларйар.	4	1	0	www. desharkho.ru ps95.ru/dikdosham/ www. urok95/ru.
8.3	Суьртан репродукцихула барта дийцар хЮттор. Ша бинчу тергамашкахула а, хаттаршкахула а барта дийцар хЮттор	1	0	1	www. urok95/ru.
8.4	Текст. Текстан билгалонаш: текстера предложенийн маЪИнийн цхъаалла; текстера предложенийн хьалх-тЕаЪхьалла; текстехъ кхочушхилла йаЪлла ойла гайтар.	1	0	0	www. desharkho.ru
8.5	Текстийн тайпанаш: суртхЮттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар).	3	0	0	www. urok95/ru.
8.6	Текстийн тайпанаш: суртхЮттор, дийцар, ойлайар, церан башхаллаш (йуьхьанцара довзийтар). ДекЪалдар а, декЪалдаран открытка (диллина кехат) а.	4	1	0.5	www. desharkho.ru
8.7	Текстах кхетар: текстехъ болчу хааман буха тЕехъ цхъалха жамЪаш кепе далоран хаар кхиор. Нийсачу интонацица (иЪшарца) текстан хозуьйтуш исбаЪхьаллин йешар. Хаттаршна тЕе а тевжаш, 25-35 дешан барамехъ йолу дийцаран текст ма-йарра схъайийцар.	2	0	0	www. urok95/ru.
Дерриг:		20			
Резервни хан		10			
Программин сахътийн йукъара терахъ		102	10	3	

Нохчийн меттан тематикин планировани

3 класс

№п/п	Программин дакъойн а, темийн а цЕераш.	Сахътийн барам	Электронни дешаран
------	--	----------------	--------------------

		Декъан сахъта ш	Таллам ан белхаш	Кхолла раллин белхаш	ресурс
Дакъа 1. 1амийнарг карладаккхар.					
1.	Къамел. Текст. Предложени. Доларчу ц1ерашкахъ доккха элп яздар. Цхъанаораман дешнаш.	5	1		https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		5	1		
Дакъа 2. Аьзнаш а, элпаш а.					
2.	Аз а,элп а вовшех муха къабста? Аьзнаш а, элпаш а. Дош. Дешдакъа. Дош сехъадаккхар. Деа а, доца а мукъа аьзнаш. Шалхачу элпашца билгалдеш долу аьзнаш. Къасторан хъаркаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Доца шеконан мукъа аьзнаш. Дешан чаккхенгахъ –Н яздар.	13		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		13		1	
Дакъа 3. Предложени.					
3.	Дийцаран а, хаттаран а предложенеш. Айдаран предложени. Т1еч1аг1дар.	13	1	1	https://desharkho.ru/

	Подлежащи а, сказуеми а. Предложения, дешнийн цхъанакхетарш а. Текст.				www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		13	1	1	
Дакъа 4. Дешан х1оттам.					
4.	Орам. Орамехъ шалха мукъза элпаш яздар. Чаккхе. Дешан чаккхенга шала мукъза элпаш яздар. Дешхълхе. Дешхълхе а, дешт1аьхье а. Суффикс.	16	1	1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		16	1	1	
Дакъа 5. Къамелан дакъош.					
5.	Къамелан дакъош. Ц1ердешнийн терахъаш.	3		1	https://desharkho.ru/ www.urok95.ru
Дерриг:		3		1	
Дакъа 6. Ц1ердош.					
6.	Ц1ердош. Доккхачу элпаца йазден ц1ердешнаш. Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар. Ц1ердешнийн классаш. Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар.	11			https://desharkho.ru/ www.urok95.ru

	(легар). Течлаглар.				https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		11			
Дақъа 7. Билгалдош.					
7.	Билгалдош. Дубъал маъна долу билгалдешнаш. Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш. Билгалдош течлаглар.	7	1		https://desharkho.ru/www.urok95/ru https://ps95.ru/nohchiy-n-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		7	1		
Дақъа 8. Хандош.					
8.	Хандош. Хандешнийн хенашца хийцадалар. Хандешан билгалза кеп. Хандешнашца ЦА, МАНийсаяздар.	10			https://desharkho.ru/www.urok95/ru https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		10			
Дақъа 9. Шарахъ 1амийнарг карладаккхар.					
9.	Текст. Дешан хлоттам. Къамелан дакъош. Аъзнаш а,	14	2		https://desharkho.ru/

	элпаш а. Цірдешнийн дожарш.				www.urok95.ru https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/ https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Дерриг:		14	2		
10.	Сочинени	1			
	Изложени	3			
	Талламан белхаш	5			
	Тіера схьайазйар.	1			
Дерриг		10			
Программин сахьтийн барам		102			

НОХЧИЙН МЕТТАН ТЕМАТИКИН ПЛАНИРОВАНИ

4 КЛАСС

№	Программин дакьойн а, темийн а цІераш	Сахьтийн барам	Электронни дешаран ресурс.
---	---------------------------------------	----------------	----------------------------

п/п		Разделан сахъгаш	Талламан белхаш	Кхоллараллин белхаш	
1.1	1амийнарг карладаккхар	25	2	1	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		25	2	1	
2.1.	Ц1ердош	17	1	1	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		17	1	1	
3.1.	Билгалдош	10	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		10	0	0	
4.1.	Хандош	9	1	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		9	1	0	
5.1	Терахъдош	3	0		https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		3	0	0	
6.1	Ц1ерметдош	5	0	1	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/

					ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		5	0	1	
7.1	Чолхе предложенеш	2	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2	0	0	
8.1	Тидерзар	2	0	0	https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ ps95.ru/dikdosham/
Разделан жам1:		2		0	
9.1	Гамийнарг карладаккхар, тлечлаглар.	21	1	0	
Разделан жам1:		21	1	0	
10.1	Сочинени	1		1	
10.2	Изложени	2		2	
10.3	Талламан белхаш	5	5		
Разделан жам1:		8	5	3	
Программин сахьтийн барам		102			

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

1 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Талла ман белхаш	Кхолла раллин белхаш		
Абатал хьалхара мур-8 сахьт						
1	Йоза йаздаран кеп а, цуьнан аглонаш тгера сизаш довзийтар.	1	0	0		https://urok95.ru/
2	Могланаш а, моголанийн йаккъаш а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
3	Нийса сизаш хьекхар.	1	0	0		https://urok95.ru/
4	Деха а, доца а сизаш хьекхар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Доца сизнаш йукъахь тгадам	1	0	0		https://urok95.ru/
6	Лахахь хьавзина сизаш	1	0	0		https://urok95.ru/
7	Лакхахь хьавзина сизаш	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	Элпийн меженаш йазьяр	1	0	0		https://urok95.ru/
Деша а, яздан а ламош болу абатал мур - 78 сахьт						
9	Моголанан а, доккха а элп «Аа».	1	0	0		https://desharkho.ru/
10	Моголанан а, доккха а элп «Уу».	1	0	0		https://urok95.ru/
11	Моголанан а, доккха а элп «Оо».	1	0	0		https://urok95.ru/
12	Моголанан а, доккха а элп «Ии».	1	0	0		https://urok95.ru/
13	Моголанан а, доккха а элп «Лл».	1	0	0		https://desharkho.ru/
14	Моголанан а, доккха а элп «Мм».	1	0	0		https://urok95.ru/
15	Моголанан а, доккха а элп «Сс».	1	0	0		https://urok95.ru/
16	Моголанан а, доккха а элп «Рр».	1	0	0		https://desharkho.ru/
17	Моголанан а, доккха а элп «Хх».	1	0	0		https://desharkho.ru/

18	Могланан а, доккха а элп «Бб».	1	0	0	https://urok95.ru/
19	Могланан а, доккха а элп «Дд».	1	0	0	https://desharkho.ru/
20	Могланан а, доккха а элп «Ее».	1	0	0	https://urok95.ru/
21	Могланан а, доккха а элп «Ее».	1	0	0	https://urok95.ru/
22	Могланан а, доккха а элп «Нн».	1	0	0	https://desharkho.ru/
23	Могланан а, доккха а элп «Тт».	1	0	0	https://urok95.ru/
24	Могланан а, доккха а элп «Вв».	1	0	0	https://desharkho.ru/
25	Могланан а, доккха а элп «Зз».	1	0	0	https://urok95.ru/
26	Могланан а, доккха а элп «Йй».	1	0	0	https://urok95.ru/
27	Могланан а, доккха а элп «Кк».	1	0	0	https://desharkho.ru/
28	Могланан а, доккха а элп «Пп».	1	0	0	https://urok95.ru/
29	Могланан а, доккха а элп «Ээ».	1	0	0	https://desharkho.ru/
30	Могланан а, доккха а элп «Шш»	1	0	0	https://desharkho.ru/
31	Могланан а, доккха а элп «Цц».	1	0	0	https://urok95.ru/
32	Могланан а, доккха а элп «I».	1	0	0	https://desharkho.ru/
33	Кледа хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
34	Кледа хьаьрк «Б» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
35	Къасторан хьаьрк «Ъ» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
36	Къасторан хьаьрк «Ъ» йаздар.	1	0	0	https://urok95.ru/
37	Могланан а, доккха а элп «Хь хь».	1	0	0	https://desharkho.ru/
38	Могланан а, доккха а элп «Хь хь».	1	0	0	https://urok95.ru/
39	Могланан а, доккха а элп «Кх кх».	1	0	0	https://desharkho.ru/
40	Могланан а, доккха а элп «Кх кх».	1	0	0	https://urok95.ru/

41	Могланан а, доккха а элп «КЪ къ».	1	0	0		https://urok95.ru/
42	Могланан а, доккха а элп «КЪ къ».	1	0	0		https://desharkho.ru/
43	Могланан а, доккха а элп «Гг».	1	0	0		https://urok95.ru/
44	Могланан а, доккха а элп «Гг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
45	Могланан а, доккха а элп «Ггг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
46	Могланан а, доккха а элп «Ггг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
47	Могланан а, доккха а элп Аь аь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
48	Могланан а, доккха а элп Аь аь».	1	0	0		https://urok95.ru/
49	Могланан а, доккха а элп «Обь».	1	0	0		https://desharkho.ru/
50	Могланан а, доккха а элп «Обь».	1	0	0		https://urok95.ru/
51	Могланан а, доккха а элп «Убуь».	1	0	0		https://urok95.ru/
52	Могланан а, доккха а элп «Убуь».	1	0	0		https://urok95.ru/
53	Могланан а, доккха а элп «Чч».	1	0	0		https://desharkho.ru/
54	Могланан а, доккха а элп «Чч».	1	0	0		https://desharkho.ru/
55	Могланан а, доккха а элп «Ччч».	1	0	0		https://urok95.ru/
56	Могланан а, доккха а элп «Ччч».	1	0	0		https://urok95.ru/
57	Могланан а, доккха а элп «Ттг».	1	0	0		https://urok95.ru/
58	Могланан а, доккха а элп «Ттг».	1	0	0		https://desharkho.ru/
59	Могланан а, доккха а элп «Жж».	1	0	0		https://desharkho.ru/

60	Могланан а, доккха а элп «Жж».	1	0	0		https://desharkho.ru/
61	Могланан а, доккха а элп «Х1х1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
62	Могланан а, доккха а элп «Х1х1».	1	0	0		https://urok95.ru/
63	Могланан а, доккха а элп «К1к1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	Могланан а, доккха а элп «К1к1».	1	0	0		https://urok95.ru/
65	Могланан а, доккха а элп «Юю».	1	0	0		https://urok95.ru/
66	Могланан а, доккха а элп «Юю».	1	0	0		https://desharkho.ru/
67	Могланан а, доккха а элп «Юбюб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
68	Могланан а, доккха а элп «Юбюб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
69	Могланан а, доккха а элп «Яя».	1	0	0		https://urok95.ru/
70	Могланан а, доккха а элп «Яя».	1	0	0		https://urok95.ru/
71	Могланан а, доккха а элп «Ябьяб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
72	Могланан а, доккха а элп «Ябьяб».	1	0	0		https://desharkho.ru/
73	Могланан а, доккха а элп «Ц1ц1».	1	0	0		https://urok95.ru/
74	Могланан а, доккха а элп «Ц1ц1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
75	Могланан а, доккха а элп «П1п1».	1	0	0		https://urok95.ru/
76	Могланан а, доккха а элп «П1п1».	1	0	0		https://desharkho.ru/
77	Могланан а, доккха а элп «Фф».	1	0	0		https://urok95.ru/
78	Могланан а, доккха а элп «Фф».	1	0	0		https://urok95.ru/

79	Могланан а, доккха а элп «Ёё».	1	0	0		https://urok95.ru/
80	Могланан а, доккха а элп «Ёё».	1	0	0		https://urok95.ru/
81	Могланан а, доккха а элп «Цц».	1	0	0		https://desharkho.ru/
82	Могланан а, доккха а элп «Цц».	1	0	0		https://desharkho.ru/
83	Элп «Ы».	1	0	0		https://urok95.ru/
84	Элп «Ы».	1	0	0		https://urok95.ru/
85	Нохчийн алфавит.	1	0	0		https://urok95.ru/
86	Нохчийн алфавит.	1	0	0		https://desharkho.ru/
Деша а, йаздан а 1амош болу абатал т1аьхъара мур-12 сахът						
87	Дешнаш, предлож-ш йазйар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
88	Дешнаш, предлож-ш йазйар.	1	0	0		https://urok95.ru/
89	Дош дехьадаккхар	1	0	0		https://desharkho.ru/
90	Дош дехьадаккхар	1	0	0		https://urok95.ru/
91	Текст. Предложени	1	0	0		https://desharkho.ru/
92	Текст. Предложени	1	0	0		https://urok95.ru/
93	Уьн т1ера текст схъаязйар	1	0	0		https://desharkho.ru/
94	Талламан болх.	1	1	0		Талламан болх.
95	Г1алаташ т1ехъ болх	1	0	0		https://urok95.ru/
96	Шен школах лаьцна муха дийца деза.	1	0	0		https://desharkho.ru/
97	Винчу денца декъал муха ван веза.	1	0	0		https://urok95.ru/

98	Муха дийца деза хлума муьлхачу басахь йу.	1	0	0		Талламан болх.
99	Тлечлаглдар	1	0	0		
ПРОГРАММИЦА САХЬТИЙН БАРАМ		99	1	0		

ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

2 класс

№ раг 1	Урокан чулацам	Сахьтийн барам			Таморан тарахь		
		дерриг	Таллам	Кхоллараллин	Планаца	Билгал	
1-3	Тамийнарг карладакхар.	3	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ns95.ru/dikdosham
4-6	Къамел.	3	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
7-8	Аьзнаш а, элпаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru
9-10	Мукъа аьзнаш а, элпаш а.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
11-12	Мукъа аьзнаш а, церам элпийн билгалонаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
13-14	Элпаш э, е юкьадоглу дешнаш.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
15-16	Элпаш я,яь,ю.юь юкьадоглу дешнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru
17	Мукъаза аьзнаш а,уьш элпашца билгалдар.	1	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
18-19	Мукъаза аз а, элп а й	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
20-21	Нохчийн абат	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

22	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
23	Галаташ тлехь болх.	1	0	0			
24-25	Дош а, дешдакъя а	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
26-28	Дешнаш сехьадахар	3	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
29-30	Предложени	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
31-33	Текст	3	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
34-35	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъя азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
36-37	Шалха элпашца билгалдеш долу мукъаза азнаш а, уьш йозанехь билгалдахар.	2	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
38-39	Мукъаза шиь шалха элп хьалха-тлаьхьа нисделчан нийсаяздар	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
40	Барта «1а» цле йолу дийцар хлоттадар.аг lo 69	1	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

41-42	Дехий, доций мукъа азнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
43-44	Ев,ОВ,АВВ юкъадог1у дешнаш..	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
45	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
46	Г1алаташ т1ехъ болх	1	0	0			
47-48	Зевне а, къора а мукъаза азнаш а.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
49-50	Элпаш Ъ,Ё,Ф,Щ юкъадог1у дешнаш	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
51-52	Мукъаза аз а, элп а ъ.	2	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru
53-54	Дош а, предложени а.	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
55-57	Х1уманаш билгалъен дешнаш.	3	0	0			https://desharkho.ru/https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham
58-59	Доккха элп	2	0	0			https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham

60-62	Дешт аьхьенаш	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
63-65	Хлуманийн дар билгалден дешнаш	3	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
66-68	Хлуманийн билгало гойту дешнаш.	3	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
69-71	Гергара дешнаш.	3	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
72	Тлерасхьайазьар	1	0	0			
73	Талламан болх	1	1	0			Диктант
74	Галаташ тлехь болх	1	0	0			
75-76	Тамийнарг тлечлаглар. Гергара дешнаш	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
77-78	Предложени	2	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
79-80	Нохчийн абат	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
81-82	Дешнаш сехьадахар	2	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham

83-84	Дехий, доций мукъа азнаш	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
85-86	Мукъаза шиъ шалха элп хьалха-тлабхьа нисделчанийсаяздар	2	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
87-88	Хлума билгалъеш долу дешнаш.	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
89-90	Дештлабхьенаш	1	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
91	Суърта тлехь барта дийцар хлоттор агло 132	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
92-93	Хлуманийн дар билгалден дешнаш	2	0	0			https://urok95.ru ps95.ru/dikdosham
94-95	Текст	2	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru
96	Парглат диктант (агло № 136)	1	0	0			
97	Тлерасхъаязъяр(агло № 137)	1	0	0			
98	Шеран талламан болх.	1	1	0			Диктант

99	Глалаташ тlехь болх	1	0	0			
100	Тестировани	1	0	0			
101-102	Шарахь 1амийнарг тlечlагlдар	2	0	0			
Программаин сахьтийн йукъара терахь		102	4				

**Нохчийн меттан поурочни планировани
3 класс**

№	Урокан тема.	Сахьтийн барам			Терахь	Электронни дешаран ресурс
		Сахьт	Таллам ан белхаш	КХолл аралл ин белхаш		
1амийнарг карладаккхар. 6с.						
1	Къамел.	1	0	0		https://desharkho.ru/
2	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
3	Предложени.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
4	Доларчу цlерашкахь доккха элп яздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
5	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
6	Глалаташ тlехь болх бар. Цхъанаораман дешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Аьзнаш а, элпаш а. 14 с.						
7	Аз а,элп а вовшех муха къабста?	1	0	0		https://desharkho.ru/
8	Аьзнаш а, элпаш а.	1	0	0		www.urok95.ru
9	Дош. Дешдакъя. Дош	1	0	0		https://ps95.ru/n

	сехьадаккхар.					ohchiyn-tezaurus/
10	Деха а, доца а мукъа абзнаш.	1	0	0		www.urok95/ru
11	Шалхачу элпашца билгалдеш долу абзнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
12	Изложени «Бухланан кlorни». Агlo-28. (кечам)	1	0	0		https://desharkho.ru/
13	Изложени «Бухланан кlorни».	1	0	1		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
14	Глалаташ тlехъ болх бар. Шалхачу элпашца билгалдеш долу абзнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
15	Къасторан хъаьркаш.	1	0	0		www.urok95/ru
16	Къасторан хъаьркаш.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
17	Доца шеконан мукъа абзнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
18	Доца шеконан мукъа абзнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
19	Дешан чаккхенгахъ –Н яздар.	1	0	0		www.urok95/ru
20	Дешан чаккхенгахъ –Н яздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
Предложени. 15с.						
21	Дийцаран а, хаттаран а предложенеш.	1	0	0		www.urok95/ru
22	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
23	Глалаташ тlехъ болх бар. Дийцаран а, хаттаран а предложенеш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
24	Айдаран предложени.	1	0	0		www.urok95/ru
25	Тlечlагlдар.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
26	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		www.urok95/ru
27	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
28	Подлежащи а, сказуеми а.	1	0	0		https://desharkho.ru/
29	Изложени «Чlерий лецар». (агlo 58-59) (кечам)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
30	Изложени «Чlерий лецар».	1	0	1		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
31	Глалаташ тlехъ болх бар.	1	0	0		https://desharkho.ru/

	Предложения, дешнийн цхъанакхетарш а.					o.ru/
32	Предложения, дешнийн цхъанакхетарш а.	1	0	0		www.urok95/ru
33	Предложения, дешнийн цхъанакхетарш а.	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
34	Текст.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
35	Текст.	1	0	0		www.urok95/ru
Дешан х1оттам. 18 с.						
36	Орам.	1	0	0		www.urok95/ru
37	Орам.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
38	Суърта т1ехь барта дийцар х1оттор. (аг1о 74, шардар 146)	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
39	Орамехь шалха мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		www.urok95/ru
40	Орамехь шалха мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
41	Чаккхе.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
42	Чаккхе.	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
43	Дешан чаккхенга шала мукъаза элпаш яздар.	1	0	0		www.urok95/ru
44	Дешхъалхе.	1	0	0		www.urok95/ru
45	Дешхъалхе.	1	0	0		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
46	Дешхъалхе.	1	0	0		www.urok95/ru
47	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
48	Г1алаташ т1ехь болх бар.	1	0	0		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
49	Дешхъалхе а, дешт1аьхье а.	1	0	0		www.urok95/ru
50	Дешхъалхе а, дешт1аьхье а.	1	0	0		https://desharkh o.ru/
51	Изложени «Ши газа». (аг1о 94). (кечам)	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/
52	Изложени «Ши газа». (аг1о 94).	1	0	1		https://ps95.ru/d ikdosham/ru/
53	Г1алаташ т1ехь болх бар. Суффикс.	1	0	0		https://ps95.ru/n ohchiyn-tezaurus/

Къамелан дакъош. 4с.						
54	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95.ru
55	Къамелан дакъош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
56	Сочинени (аг1о 106, шардар 214)	1	0	1		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
57	Ц1ердешнийн терахъаш.	1	0	0		www.urok95.ru
Ц1ердош. 11 с.						
58	Ц1ердош.	1	0	0		www.urok95.ru
59	Ц1ердош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
60	Доккхачу элпаца йазден ц1ердешнаш	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
61	Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар.	1	0	0		www.urok95.ru
62	Ц1ердешнийн терахъашца хийцадалар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
63	Ц1ердешнийн классаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
64	Ц1ердешнийн классаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
65	Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		www.urok95.ru
66	Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		https://desharkho.ru/
67	Ц1ердешнийн дожаршца хийцадалар. (легар).	1	0	0		www.urok95.ru
68	Т1еч1аг1дар.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
Билгалдош. 8 с.						
69	Билгалдош.	1	0	0		www.urok95.ru
70	Билгалдош.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
71	Дуьхъал маъ1на долу билгалдешнаш.	1	0	0		www.urok95.ru
72	Дуьхъал маъ1на долу билгалдешнаш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
73	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	0	0		www.urok95.ru
74	Лааме а, лаамаза а билгалдешнаш.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
75	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/

76	Глалаташ тлехь болх бар. Билгалдош тлечлаглар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Хандош. 10 с.						
77	Хандош.	1	0	0		www.urok95.ru
78	Хандош.	1	0	0		https://desharkho.ru/
79	Хандош.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
80	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0		www.urok95.ru
81	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
82	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0		www.urok95.ru
83	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
84	Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
85	Хандешнашца ЦА, МА нийсаяздар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
86	1амийначун хаарш-зийер агло № 173-174.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Шарахь 1амийнарг карладаккхар. 16с.						
87	Шарахь 1амийна теманаш карлайахар.	1	0	0		www.urok95.ru
88	Шарахь 1амийна теманаш карлайахар.	1	0	0		https://desharkho.ru/
89	Текст.	1	0	0		www.urok95.ru
90	Тлера схъайазйар. (агло 179)	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
91	Дешан хлоттам.	1	0	0		www.urok95.ru
92	Дешан хлоттам.	1	0	0		https://desharkho.ru/
93	Суьрта тлехь барта дийцар хлоттор. (агло 182)	1	0	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
94	Тлечлаглар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
95	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95.ru
96	Къамелан дакъош.	1	0	0		www.urok95.ru
97	Аьзнаш а, элпаш а.	1	0	0		www.urok95.ru
98	Талламан диктант.	1	1	0		https://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus/
99	Глалаташ тлехь болх бар.	1	0	0		https://ps95.ru/d

	Тгчлаглдар.					ikdosham/ru/
100	Цггрдешнийн догарш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
101	Цггрдешнийн догарш.	1	0	0		https://desharkho.ru/
102	Шарахь Гамийнарг тгчлаглдар.	1	0	0		https://ps95.ru/dikdosham/ru/
Программа сахгтийн барам		102	6	4		

НОХЧИЙН МЕТТАН ПОУРОЧНИ ПЛАНИРОВАНИ

4 класс

№ п/п	Урокан тема	Сахгтийн барам			Гаморан тграхь		Электронни дешаран ресурс.
		Сахгт	Талламан белхаш	Холларалин белхаш	Планаца	Билггал	
Гамийнарг карладаккхар-28с.							
1	Дош. Предложени. Текст	1	0	0			https://desharkho.ru/
2	Дош. Предложени. Текст	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
3	Предложенин меженаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
4	Предложенин меженаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
5	Текстийн тайпанаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
6	Талламан болх	1	1	0			Диктант
7	Галаташ тгехь болх Азнаш а, элпаш а	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
8	Азнаш а, элпаш а	1	0	0			https://desharkho.ru/

	Дешдакѡа						https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
9	Аѡнаш а, элпаш а Дешдакѡа	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
10	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
11	Дешан х1оттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
12	Чолхе дешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
13	Дешхълхенийн нийсайаздар. Дешхълхе, дешт1аьхе.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
14	Дешхълхенийн нийсайаздар. Дешхълхе, дешт1аьхе.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
15	Къасторан ь,ь хьаьркаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
16	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
17	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
18	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
19	Къамелан дакъош.	1	0	0			https://desharkho.ru/

							https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
20	Талламан болх	1	1	0			Диктант
21	Галаташ тлехь болх. . Предложенин цхъанатайпа нара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
22	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
23	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
24	Предложенин цхъанатайпанара меженаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
25	Текст.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
26	Текст.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
27	Изложенина кечам бар (аг1о 43).	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
28	Изложени. ШЕРАН ЗАМАНАШ.	1	0	1			Изложени
ЦӀердош-19с							
29	Галаташ тлехь болх бар. ЦӀердош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
30	ЦӀердешнийн дожарш.ЦӀерниг дожар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

31	Доланиг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
32	Лург дожар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
33	Дийриг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
34	Кобчалниг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
35	Хотгалург дожар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
36	Меттигниг дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
37	Дустург дожар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
38	Цердешнийн дожарш. Карладаккхар	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
39	Цердешнийн легарш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
40	Цердешнийн легарш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
41	Цердешнийн легарш.						https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

42	Талламан болх.	1	1	0			Диктант
43	Галаташна тлехь болх. Тамийнарг тлечлаглар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
44	Цердешнийн дукхаллин терахь.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
45	Сочинени «1а» (аг1о 73) (кечам)	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
46	Сочинени «1а»	1	0	1			Сочинени
47	Галаташна тлехь болх Цердешнийн дукхаллин терахь.	1	0	0			Йозанан таллар
	Билгалдош-10сахьт						
48	Билгалдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
49	Билгалдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
50	Лааме а,лаамаза а билгалдешнаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
51	Лааме а,лаамаза а билгалдешнаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
52	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
53	Билгалдешнийн дожаршца хийцадалар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

54	Билгалдешнийн хялхара легар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
55	Билгалдешнийн хялхара легар.	1	0	1			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
56	Билгалдешнийн шолгла легар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
57	Карладаккхар, тлечлаглар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Терахьдош-3с							
58	Терахьдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
59	Масаллин а, роглаллин а терахьдешнаш	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
60	Масаллин а, роглаллин а терахьдешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Церметдош-6с							
61	Церметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
62	Йаххьийн церметдешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
63	Йаххьийн церметдешнаш.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
64	Изложени («Ши накъост»	1	0	0			https://desharkho.ru

	агlo 107) (кечам)						/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
65	Изложени «Ши накъост»	1	0	1			Изложени
66	Галаташна тlехъ болх. Цlерметдош тlечlагдар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Хандош-10с.							
67	Хандош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
68	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
69	Хандешнийн хенашца хийцадалар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
70	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
71	Хандешан билгалза кеп.	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
72	Хандешан карара хан	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
73	Хандешан йахана хан	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
74	Хандешан йогlу хан	1	0	0			https://desharkho.ru/ / https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/

75	Талламан диктант	1	1	0			Диктант
76	Галаташна тлехь болх бар. Хандешнашца ца,ма нийсайаздар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
Чолхе предложени-2с.							
77	Чолхе предложени	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
78	Чолхе предложени	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
79	Тедерзар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
80	Тедерзар.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
1амийнарг карладаккхар-(22с)							
81	1амийнарг карладаккхар. Предложени.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
82	1амийнарг карладаккхар. Предложени.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
83	Дешан хлоттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
84	Дешан хлоттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
85	Дешан хлоттам.	1	0	0			https://desharkho.ru/

							https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
86	Къмалан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
87	Къмалан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
88	Къмалан дакъош. Ц1ердош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
89	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
90	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
91	Билгалдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
92	Терахъдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
93	Терахъдош	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
94	Ц1ерметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
95	Ц1ерметдош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
96	Хандош.	1	0	0			https://desharkho.ru/

							https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
97	Хандош.	1	0	0			https://desharkho.ru/ https://urok95.ru/ps95.ru/dikdosham/
98	Талламан диктант.	1	1	0			Диктант
99	Глалаташна тлехь болх бар.	1	0	0			
100	Тамийнарг тлечлаглар.	1	0	0			
101	Тестировани	1	0	0			
102	Шарахь тамийначун жамлар.	1	0	0			
ПРОГРАММИЦА САХЪТИЙН БАРАМ		102	5	3			

Хьехаран-методикин латтор

Дешархочунна:

1. Нохчийн мотт. Белхан тетрадь. Соьлжа-Глала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
2. Учебник Э.Х.Солтаханов., И.Э.Солтаханов., С.Э.Эдилов., «Нохчийн мотт» 4класс. Соьлжа-Глала АО «ИПК «Грозненский рабочий» - 2022 ш.
3. Мациев А.Г. Нохчийн-орьсийн словарь. (Чеченско-русский словарь). – Грозный: ФГУП «ИПК «Грозненский рабочий», 2010. – 656 с.

Хьехархочунна:

1. Эдилов С.Э. Ловзуш, Йема. Юьхьанцарчу классийн хьехархошна методически пособи. (Играя, учимся. Методическое пособие для учителей начальных классов). – Грозный: ГУП «Книжное издательство», 2007. – 430 с.

- 5.Эдилов С. Э. Изложени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 240 аг1о.
- 6.Эдилов С. Э. Сочинени язйан 1амор. АО «ИПК «Грозненский рабочий», 2018. – 160 аг1о.

Хаамийн-ресурсийн латтор

- 1.Нохчийн меттан лексикин-семантикин тезаурус (Лексико-семантический тезаурус чеченского языка)//URL: <http://ps95.ru/nohchiyn-tezaurus>
- 2.Образовательный портал «Чеченская электронная школа» //URL:<https://desharkho.ru>
- 3.Чеченско-русский, русско-чеченский онлайн-словарь. Дикдошам //URL: <https://ps95.ru/dikdosham/ru>